

НАРОДНА СКУПШТИНА

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ О РАДУ СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДАН ЗА ВРЕМЕ СКУПШТИНСКОГ РАДА

ЦЕНА ЈЕ ЛИСТУ ЗА ЦЕО ОВАЈ САЗИВ:

ПРЕТПЛАТУ ПРИМА СРПСКО-КРАЉЕВСКА

ЗА СРЕБИЈУ . . . . . 5 ДИНАРА

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА И СВЕ ПОШТЕ У СРЕБИЈИ

ЗА СТРАНЕ ЗЕМЉЕ ТОЛИКО ИСТО С ДОДАТКОМ ПОШТАРИНЕ

УРЕЂУЈЕ СЕКРЕТАР СКУПШТИНСКИ
РАНКО ПЕТРОВИЋ

БРОЈ 4

ЧЕТВРТАК 17 ЈУНА 1893

ГОДИНА III

7 САСТАНАК

10 јуна 1893 у Београду

ПРЕСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК,
Никола П. Пашић

СЕКРЕТАР,
Станојло Вукчевић

(НАСТАВАК)

(Владин програм).

У тежњи, да се дође до буџетске равнотеже, влада ће се постарати да регулише привремене дугове, а од увођења нових монопола очекује увећање прихода, који ће упоредо са тачним и брижним прикупљањем порезе помоћи да се буџет доведе у ред.

Влада ће поклонити своје озбиљно старање правилном решењу чиновничкога питања, руководећи се при томе начелом, да за државну службу требају савесно и стручно спремно радници, који ће за свој добар рад у државној служби с правом моћи очекивати и бољу награду од државе.

Ступајући у послове с изјавом, коју има част учинити пред Народном Скупштином, влада жели да буде оцењена по раду и по резултатима. —

Председник. — Сада приступамо претресу општег трговинског уговора са Аустро-Угарском. Молим г. извештоца да заузме своје место. Изволте чути извештај одбора.

Извештач Мил. Веснић чита: (ст. 16).

Допустите ми, да додам овоме извештају само толико да га је потписао и члан одбора г. Димитрије Ђирковић на оригиналу, а на овоме извештају није потписан с тога, што извештај није био готов, а тако исто потписао га је био и његов члан г. Ђорђе Васиќић, који осуствује у последњим седницама овога одбора, те га с тога није ни потписао на извештају.

Председник. — Уговор са свима додацима прочитан је Скупштини и сада приступамо генералној дебати о трговинском уговору. Има реч г. Јоца Ж. Јовановић.

Јоца Ж. Јовановић. — Господо, питање, које је данас на дневном реду, питање је од врло велике важности, јер се њиме наша држава обвезује за 10 година. Може бити не само за десет но можда ће проћи и више периода скупштинских, те да неће имати скупштина прилике, да овако једно питање решава. С тога ја као народни посланик узимам реч, да проговорим о томе питању онако, како га ја схватам.

Мени се чини, да је главна страна овога уговора била та, да се наше финансијско стање осигура овим уговором. Зариста, када се с тога гледишта посматра уговор, изгледа, да ће мо ми имати већих прихода но што смо имали од старог уговора, али друга привредна страна није потпуно задовољена. Истина уговор је предвидео, да се на све што се у нашу земљу увози наплаћује царина по тежини, а по старом уговору наплаћивала се царина по вредности, а то се према старом уговору изигравало на разне начине неистинитим рачунима. Сви они, који су замерали старом трговин. уговору имали су потпуно права, што није царина наплаћивана по тежини но по вредности, међу тим овим новим уговором то је у неколико обухваћено. Али ви сви знате, да сем царине има још и обртне таксе, која је предвиђена и уговором и законом а то је такса 7%. Кад се узме да је уговором у опште одређена царина на вредност и по тежини 8%, то онда излази да је ђумручина или царина толико исто оптерећена колико и обртна пореза. Налазите ли ви, да ће у државну касу ући они приходи, који се предвиђају? Ја не налазим. А ево за што, Царином је утврђено колико ће се наплаћивати по тежини и то излази 8%, док и обртна пореза износи 7%.

Царина ће се наплаћивати по уношењу, а обртна пореза остаје сумњива. Са обртном порезом биће исто што и сад са неисправним рачунима, који су се поднашали царинарницама. Излази дакле много мање на царину а много више на обртну порезу.

Ја са овога гледишта сматрам, да је овај уговор непотпун и да је овим уговором требало одредити царину по тежини и обртну порезу, а не да има две таксе, сад ће бити наплата по тежини и обртна такса. Значи да се неће моћи да прикупи 7% према царини и да унесе у државну касу, јер рачуни неисправни играће опет велику улогу.

Сем тога ја сматрам да је овај уговор и са гледишта наше пољопривреде тежак. Ви знате да се 90% нашег стаповиштва бави земљорадњом и да се врло велика количина хране извози из земље. Овим уговором помета је стопа извозна. Бар да је остала стара такса на извозе: зоб, пенипу и раж, то би добро било, али кад је та стопа помета ја сматрам да је овај уговор тежи но прошли уговор и са овога гледишта ја ћу да гласам противу уговора.

Владин повереник Д-р Лаза Пачу — Господо Скупштинари, ја не бих узимао реч, и може бити не би било потребно, да сад одмах у почетку узима реч један од нас двојице, који смо одређени за владине поверенике, да није сад одмах у почетку ове важне дебате пала тако тешка реч од г. Јоце Јовановића, који је говор свој свршио тим, да ће да гласа против овог трговинског уговора. То ме је нагнало, да сад одмах изнесем неке разлоге на које ме је изазвао г. Јоца Јовановић.

Г. Јовановић рекао је, да ће да гласа против уговора и према томе са свим природно намеће се одмах питање, да ли нам је, или не, потребна уговорна трговинска политика. Тек пошто то главно и битно начелно питање решимо, можемо у дебати прећи на други део питања а то је, да ли овај предлози вам трговински уговор задовољава све наше потребе, и по томе, да ли је потребно за њега гласати и да ли би погрешили ако би гласали за њега.

У трговинској политици може једна земља да се управља двојако: она може да се држи своје опште царинске тарифе и да води аутономну царинску политику. У том случају она ће у својој општој царинској тарифи одредити своје битне потребе у сваком погледу и тек на тој основи тражиће трговинске везе са другим земљама, стојећи свагда на тој основи и не одступајући од ње. Да би земља једна у стању била водити гаку трговинску политику, мора она у привредном и економном погледу бити једра и снажна. Нарочито у погледу економском мора бити у довољној мери независна, — самостална. Јасно је сасвим да и наш задатак увек и свагда мора бити тај да у економском погледу дођемо до самосталности. Тек кад то постигнемо, можемо се с успехом латити аутономне царинске и трговинске политике.

Данас се, да покажем на примерима, аутономне царинске политике — држи Француска, која је, као што ће вам познато бити, и израдила аутономну општу тарифу, одредив у њој максималне стопе за државе са којима уговоре трговинске градити неће и минималне стопе за државе уговорнице. Те исте политике, али још далеко апсолутније држи се и Русија, и да споменем и једну балканску државу Румунију. Како ми стојимо у том погледу?

Господо скуштинари, сваки народ привредом својом има да подмири све своје потребе, било да производи за себе самога потребне намирнице, било да вишак својих намирница даде у замену за оне намирнице, које не производи сам, но које му је потребно заменом набавити за своје производе од оних народа, који се том врстом производње баве. Сваком народу потреба је вишак производње своје замењивати производима других народа, и у тој цели изаћи својим производима на светску пијацу, на општи трг, где се та размена врши. Потреба у толико је већа у колико народ један у некој нарочитој грани своје производње располаже већим вишком, који сам потрошити не може.

Ту смо дошли одмах на језгро питања. Вишак производње, који народ један потребује за подмирење својих властитих потреба, неминовно мора да се извезе из земље на општу пијацу у цели размене. То је битна важност и пресудни значај извоза. Јасно је са свим, да богатство једнога народа растити може само кад расте вишак његове производње. Од тога вишка пак може један народ имати само у томе случају пуну и неокрњену корист, кад је у свако доба ујемчен томе вишку излаз на туђе тргове оних народа, који се јављају као потрошачи и купци тога вишка. Подјемчен извоз за производе једнога народа најбоље је јемство и најбољи подстрекач за све ширу производњу народа, па отуда и за растење народнога богатства. Све веће богатство народно најпоузданији је јемац за свестрано напредовање народа у правцу и материјалном, и просветном, и моралном.

Ваља сад да се најозбиљније запитамо, какав је вишак производње нашега народа који се код нас потрошити не може, но који је упућен, да путем извоза из земље тражи потрошаче на туђим трговима? Кад размотримо наш извоз видећемо, да се он скоро искључно састоји из производа пољске привреде и сточарства. Цео наш извоз креће се по вредности између 45—50 милијуна динара. По вредности заузима извоз у стоци велику рубрику у тој цифри. Вредност извоза стоке износи годишње 20 милијуна динара. Та околност, господо скуштинари, јесте оно што чини суштину наше много напомињане економске несамосталности и зависности. Скоро цела половина нашега укупнога извоза јесте у живој стоци, и то нам изванредно терети нашу економну самосталност — са тим ваља да

смо једном за свагда на чисто. Да ли је то запета тако? Узмимо на ово географски положај наше отаџбине и одмах ћемо бити уверени, да је то један непобитан факт. За наш извоз у опште ми не располажемо јефтиним друмовима светскога трга, јер наша отаџбина нигде не граничи са морем. Но баш и кад би наш излаз на море био и приступицији и јефтинији, опет по природи нашег извоза ми од тога не би имали онолико користи, колико то на први поглед изгледа. Жива стока веома се тешко извози морем, јер много гине и губи од своје тежине, и у опште извоз морем живе стоке скопчан је са великим ризиком, а сви знамо, да трговина не воли ни велике губитке ни велики ризик.

Кад год пред једну земљу буде постављено питање: хоће ли она, или не склопити трговинске уговоре, она пре но што то питање реши, мора најозбиљније поставити себи питање: шта ће и куда ће са вишком своје производње, хоће ли моћи и без трговинског уговора подјемчити неокрњен излаз своје извозу? Ако би у једној земљи без уговора трговинског било немогуће свој извоз поставити на сталну и непроменљиву основу, и на тај начин и привреди осигурати ту исту сталну основу, — онда је земља та неминовно упућена на трговинску уговорну политику.

Потребно је, може бити, господо, да вас овде подсетим на један факт економно-трговинске политике из историје суседне Румуније. Познато вам је, да је Румунија једном дошла до царинског и економног рата са својом сусетком — Аустро-Угарском. Судар се изродио услед сметња, које је Аустро-Угарска стављала извозу румунске стоке. Румунија је од тог судара, а изазвана њиме, одпочела самосталну економну и трговинску политику, која је данас крунисана постављањем опште аутономне царинске тарифе. Да видимо сад како је стајао извоз Румуније у то време, кад се конфликт изродио. Румунија је у то време извозила као и ми пољске производе и живу стоку. Важно је знати каква је сразмера била у том извозу. Била је ова: цео извоз око 120,000.000 динара, а извоз у живој стоци око 3,000.000 динара. Као што се види, тек једном малом и незнатном делу извоза Румуније била је затворена туђа пијаца и одстрањени потрошачи живе стоке. Да ли је Румунија могла лако преболети тај губитак у народном извозу па са свим природно и у народном приходу? — Јасно је, да је тим лакше накнадити један део народног прихода што је он мањи. Румунији стоји на располагању море, и она тим путем није могла да нађе онако поуздан и сталан извоз стоке какав је имала пре тога, но је била упућена, да тај губитак у народном приходу накнађава које прерађивањем стоке у фабрику меса, и конзерве у опште, које опет преораванем пашњака и култивисањем земљишта, налазећи на тај начин накнаду у усевима.

Из овога што сам овде навео, и из напред споменуте сразмере у нашем извозу услед велике вредности живе стоке, која се извози, био би губитак стране пијаце за нашу стоку — дозволите ми, да кажем сасвим искрено — један веома тежак потрес за нашу привреду, и један изванредно велики губитак у нашем народном приходу, који би се тек мучним радом и грдним напрезањем у дугом низу година зар и могао још накнадити.

Понављам по ново и нарочито наглашавам, кад има да се гради један трговински уговор и кад он има да се оцени, онда се у оцени његовој мора поћи са гледишта, колико јемства трговински уговор даје за земаљски извоз, јер свака земља живи од онога што производи и што извози, и тек на друго место, и као последица првога, долази на ред, шта ће моћи земља да прими у размену за своје производе — да увезе.

Кад, дакле, има да се оцени један трговински уговор, главно је питање, колико је њиме подјемчен и заштићен извоз. По природи нашега извоза моје је дубоко уверење, да нашем укупном извозу можемо јемство и стабилност дати за дужи низ година само уговорном трговинском политиком.

Господин Јовановић напоменуо је, да је новим трговинским уговором наш извоз отежан поглавито за жито према

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

условима, који су за жито постојали у старом трговинском уговору.

Да се зауставим на том прекору и да видимо како стојимо са пшеницом. Наведено је, да се за пшеницу по старом уговору плаћало при увозу у Аустро-Угарску 50 крајцара царине, а по новом уговору имаће да се плаћа 75 крајцара. Када би, господо, ова ствар имала да се цени са гледишта апсолутног, онда би г. Јовановић имао право. Одиста 75 крајц. више је по 50 крајцара. Но при оцени овога питања ваља узети у обзир и многе друге споредне околности, које су за правилну оцену овог питања од пресудна значаја. У време, кад је грађен стари трговински уговор са Аустро-Угарском била је у општој Аустријској царинској тарифи стопа царинска за пшеницу 50 крајцара, и по томе није Србија у ово време добила баш никакву уступку на пшеници, шта више чак је пропуштено било, да се та стопа царинске тарифе уговором веже. Познато ће вам без сумње бити, да је у новије време на западу јев-кретом аграрци с једне стране воде борбу са капиталом, а с друге стране чувају своје животне интересе од погибаоце утакмице, којом земљеделству европском прете Америка, Индија, и у новије време Аустралија. Отуда се у новије време аграрци бране од увоза страних земљоделских производа повншавањем царинских стопа у општој тарифи на те производе. Отуда је и у Аустро-Угарској царинска стопа на пшеницу понета у садашњој царинској тарифи на 150 крајц. Јасно је, дакле, да смо кад смо градили први трговински уговор добили само оно, што је општа царинска тарифа аустријска давала сваком увознику пшенице, док смо данас добили у стопи од 75 крајц. повлашћену царинску стопу, т. ј. нама ће се узимати само половина овога. Иста се неће узимати и другима увозницима пшенице. Исто ово важи и за царинске стопе за стоку. Кад је први наш уговор са Аустријом грађен, стопа царинска на вола била је 4 fl., тако да и ту Србија није нарочито ћарила. Данас је та стопа у општој царинској тарифи 15 fl., у новијим трговинским уговорима, на пр. између Аустро-Угарске и Немачке или Италије, та је стопа утврђена на 12-75 fl., откуда јасно излази, да смо са стопом 4 fl. у овом новом трговинском уговору добили изванредну повлашћену царинску стопу за волове. Укупна вредност тог извоза нашег износи до 10 милиона динара. Из ових примера овде наведених мислим, да је јасно за свакога да је баш противни случај од онога што је навео г. Јовановић, т. ј. не само да смо очували повољне царинске стопе за наш извоз, који нам је давао први уговор, већ смо још и приновили једну тековину, а то је стекли смо чак заштићене стопе за наш извоз.

Принуђен сам овде дотаћи се још једнога питања, које је г. Јовановић покренуо у циљу, да чини замерку новом трговинском уговору. У свом говору г. Јовановић је обележио обртну порезу као царину. То је скроз погрешно. Обртна пореза није царина, то ми сви знамо. По нашем закону о непосредној порези обртна пореза јесте допуњујући порез на капитал, и она се по томе закону наплаћује потпуно подједнако на производе унутрашње и спољашње. Г. Јовановић се упустио у разлагање, зашто тај порез није претворен у специфичну царину. Па, господо, то није учињено из простог разлога, што обртни порез није царина, јер да је царина тај порез не би био оно што је, т. ј. непосредни порез. Кад се већ г. Јовановић дотакао обртне порезе, сматрам за потребно да кажем реч-две о томе, како је та пореза постала. Нећу да се пуштам у критику првог уговора, јер је он на истеку и казва би нам вајда била, да га сад критикујемо, али ипак и против воље морам да се дотакнем једне стране тог старог трговинског уговора.

Тај уговор оставио је био одвише мало одушке Србији за њене чисто фискалне потребе. Њиме су биле утврђене одвише ниске царинске стопе, трошарине скоро са свим ускраћене, и за Србију услед тога наступили су мучни и тешки дани. Србија је пре тога водила ратове за своју независност и поводом тим постојале су њене финансијске потребе све веће и веће. Њој су старим уговором биле у многим погледу на дуго време везане руке баш за то, што су у том уговору

одвише мало вођени обзиром на фискалне потребе државе. Ту има своје порекло обртни порез. Да би Србија могла одговарати својим финансијским обавезама, морала је приступити новој непосредној порези на капитал — обртној порези. Да су нам биле остављене одрешене руке, да своје финансијске потребе подмирујемо трошаринама, може бити да би било непотребно присегнути непосредном порезивању. У том случају и нама би било лакше, јер не би морали заводити један тежак, за нас саме мучан и заплетен начин непосредног порезивања. Но мислим, да је јасно као сунце да при преговорима за трговински уговор никако нисмо могли стати на гледиште да тражимо, да се једна наша унутрашња непосредна пореза претвара у царину. Наше старање било је управљено на то, да код царина не само ујемчимо специфичну царину, да би тако избегли све неправилности и невоље, које долазе од лажног декларисања код царине ad valorem, но и да се старамо, да царине саме повећамо, колико је то могуће више према финансијским потребама наше државе. Кад сам већ ту да кажем реч две и о успеху у том погледу. Ту скоро читао сам у неком листу, да успех у том погледу није баш бог зна колико велики. Господо, ко има очи, и хоће да види, нека погледа шта се ради у царини, и одмах ће се уверити има ли успеха или не. Они којима је прилика, дозволите ми да кажем просто српски, да ћаре, журе се са довођењем еспана, и на тај начин баш доказују, да ће у том погледу свакако бити знатне разлике, јер грабе колико се може док се капија не затвори.

Господо скупштинари, овде сам бацио тек летимичан поглед на уговор. Истакао сам нашу преку потребу услед нашег данашњег стања извоза, да водимо уговорну трговинску политику, а сад ћу да кажем коју реч о томе, зашто нам је потребан трговински уговор баш са Аустро-Угарском, о коме се ево сад води реч? Кад господо, погледамо, куд иде наш извоз, уверићемо се да стоји факат да од 50,000.000 динара нашег извоза око 40,000.000 дин. извози се за Аустро-Угарску. За ту земљу извозимо ми, као што се види далеко преко 2/3 целокупног нашег извоза. То је, господо, једна изванредно важна околност. Тај факат упућује нас, ако смо вољви, да водимо тачан рачун о нашим правим интересима, да се погађамо на прво место са онима куда највише извозимо, то јест са онима, који од нас највише куњују. Наш је извоз у Аустро-Угарску знатно већи но увоз Аустро-Угарске у Србију, а то ће рећи да је наша трговина према Аустро-Угарској, — активна, а трговина Аустро-Угарске према Србији пасивна, то јест диференцију има да нам Аустро-Угарска плати у злату. Но од целог нашег увоза у Аустро-Угарску око половине извоз је у живој стоци, јасно је дакле, да нас баш онај део нашег извоза, који нам изванредно отежава нашу економску самосталност, упућује на поуздану и сталну пијаву за наше производе у Аустро-Угарској. Огуда је, господо, сасвим природно и потребно, да, кад већ градим трговински уговор, градим га на првом месту са Аустро-Угарском.

Господо скупштинари, дошли смо до позиције о извозу стоке, а реч је о уговору, и за то сматрам за потребно да кажем коју реч о ветеринарској конвенцији. По себи се разуме, да и без ветеринарне конвенције није апсолутно искључен извоз стоке, само што би он у том случају био скроз произвољан, и земља, у коју би стоку извозили, имала би у томе погледу одрешене руке: могла би стоку да пушта или не пушта, како јој кад налаже интерес трговачки или други какав рачун. Такав је случај био између Немачке и Аустро-Угарске. Између те две државе није било ветеринарне конвенције до у најновије време, те је граница Немачке већином била затворена за увоз стоке из Аустро-Угарске и са свим је природно да је грана те производње у Аустро-Угарској била изложена изванредним колебањима. Та несталност и колебања отклоњени су ветеринарном конвенцијом.

Шта је управо ветеринарна конвенција? И ветеринарна конвенција у суштини својој — трговински је уговор, т. ј. уговор о сталном и непрекидном извозу живе стоке али, по природи предмета, о коме је реч и по важности ове природне гране за сваку земљу, разуме се само скроз здраве стоке,

која је не само подесна за храну људима, већ и која не носи собом болест и на тај начин могућност, да се зарази стока земље у коју се увози, и на тај начин причини оној земљи прдица и често непрорачунљива штета. Према томе ветеринарна конвенција у ствари значи, за тај и тај низ година ујемчена, стално отворена пијаца за живу здраву стоку. Веома је важно за народну привреду имати за производе своје баш за дуги низ година ујемчену сталну пијацу. Јасно је, да свако, пре но што се реши да нешто производи, жели имати ујемчену проходњу за свој производ.

Може се рећи и тврдити, да је ова ветеринарна конвенција у својим појединим одредбама тешка и теретна. Ту сам и онет са свим преко воље принуђен, да упоређујем ову нову ветеринарну конвенцију са старом. Нарочито нећу, да много замерам, старој ветеринарној конвенцији, и то из разлога тог, што је она у опште једна од првих, а можда баш и прва ветеринарна конвенција у опште. Према томе она је била први покушај, да се путем уговора, конвенције, регулише на сталној основи непрекидан извоз стоке, али, немојмо никада сметнути с ума, само здраве стоке. По тој старој ветеринарној конвенцији остављено је у тач. 5-ој другој уговорној страни једно чудновато и ванредно право, да *услед голе сумње може забранити целокупан извоз стоке кад то за добро нађе*. То је тако тешка одредба, да је немогуће тежу одредбу замислити. Она је у толикој мери тешка, да је чисто непојамно, на који се начин она могла, дозволите ми, да кажем, поткрасти у ветеринарној конвенцији. Ко хоће разумно да чита, разумеће шта значи то, кад се у све чланове ветеринарне конвенције ставе одредбе релативно лаке, а само у један, онај пети, одредба по којој се све може што се хоће; велим, ко хоће разумно да чита, појмиће, да та стара ветеринарна конвенција има веома чудноват изглед.

Пре неки дан имао сам прилике чути, да Аустро Угарској, или управо рећи Угарској није стало до тога, да се наша стока увози у Угарску. То, господо, мислим да је погрешно схватање. Ту ствар решава чист трговачки рачун и код целога народа као и код појединог човека. И народ прави рачун шта је за њега корисно а шта не. Кад узмем на око, да је Угарска у старој ветеринарној конвенцији имала у рукама једно страшно оружје, и да је користећи се одредбом тога члана могла по вољи удешавати и реметити сталност у извозу наше стоке, онда с обзиром на искуство, које смо имали у том погледу, морамо признати да и њен прави трговачки рачун није у томе. Да је пак она тај члан могла одиета и употребити и злоупотребити, и о томе смо и у најновије време имали једно искуство. Пала је негде, немам потребе да кажем где, знамо сви, нека пре корна реч о нама, и одмах упоредо дошла је на основу члана петог и забрана стоке. Данас је још јаснији чистог трговачки рачун Угарске, да нашу стоку не одбија са својих пијаца, јер је и за свој извоз стоке добила сталну и трајну подлогу у ветеринарној конвенцији са Немачком. Према томе главна и битна разлика између нове и старе ветер. конвенције у томе је, што је у новој ветеринарној конвенцији избрисана тачка пета из старе ветеринарне конвенције. Са тог гледишта, господо, имамо, да посматрамо, корист новог трговинског уговора у погледу на ујемчени, сталан целокупан извоз. За рад осталих артикала сем живе стоке, који чине наш извоз, ми не би морали имати толико брига и старања. За те остале артикле уз мало више мукe и трошка, ми би нашли проходњу и на другоме коме месту, но баш извоз наше живе стоке и упутио нас је при погодби за нов трговински уговор са Аустро-Угарском на то, да трговински уговор дамо, да би добили ветеринарну конвенцију. На тај само начин могли су у свршеној погодби наћи своје подмирење обој страни интереси.

По себи се разуме, да се тачка пета старе ветеринарне конвенције, која је била, тако моћна и тако широко одмерена оруђе у рукама Угарске за одбрану да се увозом стоке не би и болести унеле, није могла просто избрисати, а да не нађе своју замену у новим одредбама нове ветеринарне конвенције, које имају да спрече уношење болести и да на тај начин сачувају Угарску од неправедне штете. Према том основном на-

челу у новој ветеринарној конвенцији тачно је и јасно предвиђен случај, кад може наступити забрана на целокупан извоз стоке, и кад могу бити поједини транспорти враћени због заразе. Јасно је, да Угарска нема трговачка рачуна забранити увоз наше стоке јер би од тог увоза имала само трговачку добит; али она је принуђена, и то онет са гледишта чисто трговачког, чувати себе од увоза болесне стоке, јер би пренесеном заразом трговачки ђар био куд и камо мањи од извесне привредне штете кад би се зараза каква са стоком пренела. Господо, код ових ствари ваља бити праведан, т. ј. нико од нас не би желео тражити ђара на туђу штету, и разуме се, не би право ни обратно било. Према томе јасно је, да ветеринарна конвенција има да ујемчи сталан извоз здраве стоке, а она то у пуној мери и чини. *Опште забране извоза може бити само у случају говеће куге.*

Што се тиче специјалних одредаба нове ветеринарне конвенције, оне су све од реда тачно сређене према најновијој ветеринарној конвенцији између Немачке и Аустро-Угарске, која је конвенција у опште постала основа и полазна тачка за све модерне ветеринарне конвенције, које се имају још закључити. Све старе ветеринарне конвенције отказане су и имаће да се граде понова по принципима горе споменуте конвенције. У немачко-аустро-угарској конвенцији садржане су све оне одредбе, за које је потоње искуство доказало, да их у интересу чувања здравља стоке обе стране уговорнице ваља унети у такав уговор. Разуме се, ма колико тешке изгледале поједине одредбе, ипак оне нису такве природе, да би немогуће било известити их. Што је пак могуће другим народима примити на себе, није не могуће ни за Србију.

Са свим је природна и одредба да се врати транспорт стоке ако има заражених грла. Да ли је то нека тешка одредба? Није. И по нашем санитарском закону и у сопственом добро схваћеном привредном интересу не сме се дозволити кретање и гоњење болесне стоке ни на нашем сопственом земљишту, у интересу чувања здравља остале стоке, а још би се мање могао навести ма какав паметан разлог за гоњење такве стоке у стране земље на стране пијаце.

Разуме се, господо, када би наступио случај да се зараза пренесе и зарази и стока на земљишту друге стране уговорнице, и то баш онда, кад наши извештаји стално тврде, да је здравље наше домаће стоке у добром стању, кад би, дакле, јављале се такве противности у једним и другим документима, могла би и у том случају по новој ветеринарној конвенцији наступити од чести или са свим забрана извоза стоке. Је ли та мера предвиђена само у нашој ветеринарној конвенцији? Не. Она је од речи до речи узета из конвенције између Аустро-Угарске и Немачке. Та одредба има чисто репресивни карактер. Без те мере једва да би вределе што остале одребе садржане у конвенцији. Знамо сви, да се и у законима прописују права и дужности грађана, али исто тако знамо и то, да је и у сваком закону у напред тачно прописана казна за оног ко би хтео изаћи из круга законских прописа. Без те у напред одређене казне не би се ни закони могли одржати у снази. У опште без такве једне репресивне мере једва се да замислити како би једна или друга страна уговорница примила на се тачно вршење конвенцијских одредаба и приморала се на бригу, да друга страна не претрпи штету.

Морам да се дотакнем још једне ствари. У новој ветеринарној конвенцији између Немачке и Аустро-Угарске садржана је и једна одиета тешка одредба. У једном, на име, члану уговорено је, да обе стране уговорнице имају право изашиљати у област друге стране тајне комесаре за проучавање стања здравља стоке и свега, што је у опште у вези са извозом стоке. Чим се такав тајни комесар документира пред власти, што он чини кад и ако за потребно нађе, дужна је власт ставити му све на расположење што он за потребно нађе, да би свој посао лакше свршио могао. Ову одредбу писмо могли примити у интересу одржавања добрих суседних односа, јер смо уверени били, да би овакве мере могле лако довести до неспоразума, огорчења и конфликта, и тиме би баш дејство-

www.unilib.rs
вале у противном правцу, но што је циљ сваког трговинског уговора у опште.

Но разуме се по себи, да ова веома тешка мера и пре дохрана за сваку страну уговорницу није могла бити просто одбијена, већ је морала наћи замену, којој је исти циљ. Замена је та посматрање наше стоке или на узводној или на централној пијаци од 5—8 дана. Разуме се, да то посматрање мора бити у локалимa за то скроз подесним. Ова мера постојала је у конвенцији између Швајцарске и Аустро-Угарске на рок далеко дужи, но међу тим и та конвенција имаће сад да се обнови. Уговорено је да то посматрање не може апсолутно имати никакав улив на трговину са стоком, т. ј. стока може бити продана онога часа, како је стигла на пијаци и како је истоварена.

У опште ветеринарна конвенција не намеће нам апсолутно ни једну обавезу, коју нам није потребно и у сопственом свом интересу зарад здравља домаће стоке потпуно и савесно извршити. Нама самима од највеће је потребе, најозбиљније старати се да нам стока, тај грдан део нашег народног богатства, буде увек здрава; јер водити бригу о здрављу домаће стоке не значи у ствари ништа друго, но водити бригу о једној важној грани наше домаће привреде. Наша сопствена корист и наш трговачки рачун захтева, ако се где болест код наше домаће стоке појави, да је што пре угушимо, да се не би раширила и на тај начин грдно нас оштетила. Наш сопствени добро схваћени трговачки рачун захтева, да се болесна стока никако не креће, а најмање да се гони на стране пијаци, јер би на тај начин с једне стране убијали глас нашеј административној способности, а с друге стране побијали би глас једноме од најважнијих наших извозних артикала. Јасно је, да на пр. трговац, који се бави извозом сувих шљива, не би очувао дуго добар глас о својој солидности, када би покушао да међу добре протуре и буђаве шљиве.

Толико сам, господо скупштинари, сматрао за потребно, да кажем поводом тим, што је г. Јовановић први у Скупштини узео реч о предмету, који је на дневном реду, и то за то, да би изнео разлоге зашто ће да гласа против.

Дим. Димовић — Поштовани посланици! Стојећи на овом месту, ја сматрам за своју дужност да у овом важном питању узмем реч, и да кажем своје мишљење о овом уговору између Србије и Аустро-Угарске. Не спорећи мишљење одбора, који каже, да је уговор сам по себи користан, ја ипак не могу да пропустим а да се не дотакнем неколико одредаба његових и да не обележим штетност њихову, а то нарочито у погледу на ветеринарску конвенцију. Ја жалим, а и само Народно Представништво без сумње делиће то мишљење, што је сила прилика и околности довела ствар дотле, да немамо довољно времена да овај уговор испитамо онако како би најкорисније било за земљу. Ну, кад су већ прилике такве, онда ми да учинимо своју дужност и да нагласимо оне штете на које назиремо, да могу некада да наступе. Ја ћу пре свега да се дотакнем и на првом месту да напоменем тарифу под која ће по извештају самога одбора побољшати наше финансије прилике. Самом овом заштитом, коју пружа тај део тарифе, ја не бих рекао да су узете довољне мере али са погледом на начин царинења, који је сад по тежини, ја могу да се надам, да ће се тај резултат постићи, и с тога држим да би могли бити задовољни са тарифом под а); но главно што хоћу да кажем то је односно тарифе под б, која се тиче нашег извоза, а нарочито извоза жита као главне гране наше производње. Шта видимо да је у новом уговору? Налазимо да је повећана извозна царина, — односно Аустро-угарска извозна — већа је но што је до сада била. Ја могу да жалим што се није могла постићи бар она стопа, која је до сада постојала на би се могли и задовољити том тарифом. На прилику код пшенице повећана је царина од 50 кр на 75, код ражи од 25 на 75 а код овса од 25 на 60, то је прилично повећање које ће према извозу нашем доста одпети.

И једна празнина је у самој тарифи, што је у њој изостао један важан артикал наше производње а то је маст, на

коју ће се примењивати општа тарифа. Ја бих молио г.г. владе поверенике да даду обавештења о томе како је то могло да изостане.

Допустите ми сада да пређем на штетност ветеринарске конвенције од које највећа зебем. И ако је г. Пачу нагласно корисност њену и поменуо конвенцију Аустро-Угарску са Немачком, која је служила као база за пашу, и која је строжија од наше, ја ипак налазим да је могуће било отклонити оне опасности, које могу да се појаве при увозу наше стоке у Аустро-Угарску. Ту мислим нарочито на одредбу чл. 3. и 4. где се каже, да и кад се стока извезе, има се накнадно прегледати на земљишту оне стране камо је извезена. Ја не бих спорно потребу да се стока прегледа, ако је однета болесна, па и да се врати; али овде се ствар помње врло еластично, тако, да се стока може вратити и у обичној сумњи. То је врло олако речено, а нарочито кад има права да транспорт врати награг и после 8 дана. То је велика штета по наш извоз. У самој ветеринарској конвенцији чл. 3 ставу 3 истина каже се, да ако би се болест појавила на стоци, онда сопственик има права да тражи да се стока закоље, и да се, разуме се, прода, с тим, да сопственик ужива иста права, која и држављани дотичне државе уживају. Ја разумем ту ствар за преглед бобичавих свиња. Но да вам покажем то примером како се то сад врши према нама. Кад се у једном транспорту нађу два три брава бобичавих свиња, шта бива са њима? Оне се закољу и онда продају. Али по коју цену? По цену тако нпштавну, да не може да се узме ни онолико колико је сопственика транспорт стао. На пр. један брав од 100 к. гр. плати се по 2 кр. то је 2 форинте. Ако се дакле овај чл. буде збиља тумачно тако, да наши људи имају иста права као и држављани Аустро-Угарске, онда се можемо и задовољити. Поступак је такав да се месо баца а сланина прода, и ту нема велике штете. Месо од тако бобичавог бравчета и може да буде шкољиво, али сланина не. У осталом она се не продаје као сланина него као маст. Овде међу нама има стручних лекара, који могу о овој ствари да даду своје мишљење.

На завршетку хоћу да кажем да поред свих ових зебњи, што сам напоменуо односно ветеринарске конвенције, ја ипак мислим да и ми и друга уговарајућа страна Аустро-Угарска, имамо у њој заједничких интереса и да, и ако се овом приликом није у довољној мери постигло све што смо желели, да ћемо у применљивању оних одредаба, које су овде успесене бити један према другоме лојални и да један према другоме веће произвољно поступати. Према томе могу да изјавим да и поред свих ових зебњи, које сам изнео, да сам за то да се уговор прими и предлажем Народно Представништву, да гласа за уговор.

Стојан Новаковић — Господо прво одличе, које треба да има нов уговор, то је, да буде бољи од старог; да се њиме оно што је у старом штетно по интересе земљске, по трговину, која тече благостање народно, замени бољим. Али, да би се видело, да ли нов уговор има тога, да ли је бољи, ваља да се упореди стари уговор са новим, и ваља да се то учини не гледајући само на то, је ли од 45 начињено 50 или 150—200—300 и т. д. Право се упоређење може учинити истом кад се права и тачна мера знађе, кад се упореди целокупно стање, свеколике прилике, у којима је овај уговор постао са стањем и приликама, у којима је нов уговор закључен; потребно је дакле, да је Народно Представништво у овом моменту, кад један од најзначајнији, уговора за народну производњу закључује, тачно видело и упоредило какве су биле прилике, у којима је први наш уговор 1881 закључен, какве ли оне, у којима данашњи уговор ваља закључивати, те да ли је данас у новом замењено оно, што у старом није било добро.

Вама је, господо, познато, да у данашње време, није толико као у средњем веку, у снази ток грубог освајања, освајања физичком силом. Данас се већ слабо тражи и жели проста освајачка власт над овим или оним крајем, на овом или оном покрајином. Данашње стање са својим финим цепањем дан шња политика и дипломатска вештина унеле су у међународну радњу толике начине, којима се без свега онога, без сваке муке и

невоље могу држати под шкрипцем и под својим утицајем читави крајеви и покрајине, њихова трговина и развитак њихов

Године 1881, кад је била прилика, да се у нашој земљи наставе раније, у неколико започети послови око трговачких уговора, интересантни су биле околности, у којима се наша земља налазила. Стање њене независности, кнежевина независна, постала је управо на дан 16. Јула 1878 год. у Берлину. Тога дана на конгресу берлинском изнега је на дневни ред судбина и Србије и целог Балканског Полуострва, после великог рата на Балканском полуострву. Тада, када је изнет предлог из Сан-Стефанског уговора, да се Србији призна независност њена, заступник Енглеске, који је на том конгресу био, прихватајући то питање, напоменуо је, да се Србији независност има уважити само тако, ако се у њој такође призна потпуна слобода вероисповести свима верама, које живе у њој и тражио је још, да се трговини у Србији обезбеди свака слобода, и да се то учини тиме, што ће се у Србији забрањити свако транзитно царинско право, т. ј. свако право на провозну царину. На тај предлог енглеског заступника, посланици аустријски, италијански и француски предложили су готов текст о тим питањима, који је одмах усвојен, постао чланом берлинског уговора, и који као члан 35 Берлинског уговора гласи овако: „До закључења нових погодаба, у Србији се неће ни у чем мењати садање стање трговачких веза које Кнежевина има са страним земљама. — Изузетно стање и повластице страних изданика, исто тако као и права консулскога судства и заштите што су сад у спазу, остаће у пуној сили докле се год не *предругојаче* погодбом међу кнежевином и дотичним силама.

Свима вам је ваљда познат тај члан Берлинског уговора. Али шта значи овај члан у самој ствари?

Значи оно што је одмах по том мотивишући примаче, изговорно председник конгреса кнез Визмарк, рекавши: да кад се год одељује једна провинција од какве државе, онда, да се провинција што се одељује не може ослободити обавеза, које је суверена држава раније за своју државу и за те провинције закључила са другим државама. То, дакле, значи: да је на Србији већ на независној кнежевини и тада још једнако лежала дужност, да у својим политичким пословима и у својим финансијама управља по уговору, који је Турска Царевина закључила била са страним државама. У томе су онда меродавни били турски уговори са страним силама од 63. год.

И заиста на основу тих уговора скупљана је тарифа наша од 1864 г., која је многима од вас позната. Осим тога по спил тих уговора све повластице, све олакшице, које су стране државе имале у Турској, за своје поданике у јурисдикцији, у такозваним капитулацијама, да на пример поданици нису плаћали порез, да им нису могли судити земаљски судови и т. д. све је то у праву и Србија морала примити и ако је добила независност. Покрај тигуле независности, Србија је у ствари још једнако била Турска провинција, а берлински конгрес је поставио у то стање турске провинције и наредио да у њему остане, докле год не би са свима великим силама европским погодила, да друго неко стање уведе. Ето какво је стање било пред нашим уговарачима и пред владом од 1881 године.

Онда су, господо, наши преговарачи имали тако рећи сабљу за вратом, дужност да пошто по то уговор закључе, да створе у колико је могуће, да интереси земаљске независности, буду заштићени, да део народа, који је ослобођен и за који је толико крв проливана, дође до стварног уживања оне независности, која је земљи призната на Берлинском миру тек под тим погодбама.

Ето какве су биле прилике, у којима је трговачки уговор с Аустро-Угарском закључен. Ваља узети данас на ум тешке околности, и кад данас нов уговор закључујемо, или, боље, кад га ценимо и испитујемо, и кад тражимо чим да га похвалимо, не треба да се губе из вида тешке околности, које су онда биле. Није савесно олако рећи да је то и то рђаво било у уговору старом и да је то и то у уговору штетно учињено по народне интересе. Није згодно на тај начин ценећи истинати у опште и у кратко бољитке и поправке новог уговора.

У то време кад се узме по 3 на сто царине од 64 год. царина подизала и на 8 и на 10, па и 15 на сто, кад је и провоз стоке час по био спречаван, морало се радити на томе да се стање нашег извоза и продаје наше стоке каквим год сталним одредбама поправи. У тај мах на послетку, држало се, да се могу и неке теже околности примити, јер се очекивало, да ће земља повраћена својој слободи и лишена свакојаким дотадашњих повластица доћи у бољи економни положај. Осем тога многе су наде везиване за грађење балканских железница и мислило се с разлогом, да ће после десет година настати прилике повољније и боље за закључење новог трговачког уговора, него што је то онда било. У томе су ондашњи људи тражили оправдања и утехе што нису могли постићи још више него што је било могуће у овај мах.

Доиста у то време велике су наде полагане на излаз на море — Солун, на везе железничке, на сјајне изгледе за трговину и благостање земаљско, који су очекивани од железница и од општег саобраћаја, који је имао да се кроз нашу земљу упути. Међу тим ми стојимо данас прилично разочарани пред нашим ондашњим надама. Много се очекивало, али се мало радило. Уговори су са страним државама вечито онакви каква је полигика, која се води, каква је стварна радња у самој земљи. Може бити да је било боље стање, боља политика да би могле бити данас уговори могли бити бољи, но што су, и да, кад се узме цело стање од 1881. године према стању садашњем, нови уговори нису ни из далека толико бољи, колика је разлика између ондашњег и садашњег стања.

Ви ћете сами то признати, а то се види по досадашњој одбрани, по самом извештају одборском по свему што се у уговору подноси. То сведочи како је тешко, да уговор подмири све потребе и интересе земаљске. А то је тешко с тога, што смо ми ради и што тражимо да што се може бољих повластица стечемо за нашу земљу. Али то исто хоће и друга уговорна држава. Наши министри ради су били да заступе што боље интересе наше земље. Међу тим министри суседне нам царевине исто су то хтели. Овде између овога двога протурити оно, што је добро за нас, то је врло тешка задаћа.

Али, кад све прегледамо што је пред нама, и то узмемо на ум, морамо казати да овај уговор, који се закључио и који ћемо ми морати примити, зато што је уговорно стање боље од неговорног, није много боље од оног прошлог. У њему има појединих тачака, које су боље али има и таквих које су много горе. Има на прилику једна тачка, која важе, како Србија извозну царину мора опредељивати у једној истој мери у свима извозним правцима. То значи, ако ја добро разумем текст уговора, да Србија не може наспрам своје јужне границе, према Турској или према источној граници, према Бугарској мању извозну царину применити и употребити по што је она, која је на спрам северног суседа уведена. То је ограничење, то је везивање руку у политици, коју бисмо ми на тим странама тражили.

Ветеринарска конвенција по свему, што се говорило, не само што није боља, но је апсолутно гора од оне прошле. Ја сам добро чуо владине поверенике, да они исгичу члан V старе конвенције, хвалећи нову, што у њој тога V, члана нема.

Нема га, господо, и под бројом V али га има под свима осталим члановима од првог до последњег. Наћи ћемо га где год у конвенцију погледамо.

Рећи ћете, па на што критиковати и разлагати, оно што се мора примити?

Критикујемо с тога, да видимо шта смо радили за ових 10 година, јер ово што ми данас немамо бољитка, није погрешка данашњег времена, него погрешка целе прошле уговорне периоде. (Чује се: тако је)

Да се тај уговор врши у другим околностима; да се у нашој земљи у опште друкче радило; да смо ми више цеговали своје домаће стање; да смо се више старали како ћемо да развијемо своју трговину; да нисмо само гомилали пројекте на пројекте, може бити да би и ветеринарска конвенција и тр-

говински уговор имали данас дружији облик. Ми знамо како смо радили и то ми не треба један другом да јавно овде казујемо. Што знамо, знамо. (смеје).

Ја ћу да свршим и да вам кажем, да ћемо ми примити овај уговор, али да се немамо чиме похвалити, пред народом и пред историјом. Али треба да имамо на уму, да од сад радимо на томе, како ћемо кад истече рок овоме уговору, моћи да закључујемо боље уговоре, јер једна пословица каже: „какве финансије таква политика“, а ја ћу да кажем: „каква политика, такви уговори“. Ако ми будемо водили бољу политику, биће уговори за цело бољи, а и нама ће бити боље.

Владин повереник Др. Лаза Пачу. — Поштовани посланици г. Новаковић казао је, да сам са емпазом тврдио нешто о члану 5 старе ветеринарне конвенције и рекао је, да је 5 члан садржан у свакоме члану нове конвенције.

Молим колико ладније могу г. Новаковића, да прочита који год хоће члан нове ветеринарне конвенције да се види да ли је у њега унесен члан 5 старе ветеринарне конвенције. Емпаза није ми била ни најмања потребна, јер је и код најхладнијег помена чл. 5 старе ветеринарне конвенције ствар по себи довољно страшна.

Владин повереник Др. М. Миловановић — Господо посланици, почињући говор хоћу одмах да се оградим од једне примедбе, која је пала од неколике господе посланика, а која је нашла места и у извештају одбора за преглед трговинских уговора. То је прекор да је уговор штетан, и да ће он повући за собом многе штетне последице. Ја мислим господо, да, пре свега треба да будемо на чисто, са кога се гледишта ваља поћи, кад се проучавају тргов. уговори.

Разуме се, ако се ставимо на то гледиште, шта би по нас било добро, а шта рђаво, ми би нашли у уговору много тачака, које су по нас штетне. Штета је заиста што ми не можемо царинити аустро угарске производе како ми хоћемо, а за наше производе — извоз — да не плаћамо ништа. То би било за нас најбоље, а не да се морамо управљати по ономе како је у уговору утврђено.

Али, кад се испитује трговински уговор, онда има да се пође са те тачке гледишта, шта би било и какво би стање наступило онда, кад тога уговора не би имали. Ако би у том случају стање наше било боље, онда је штетан уговор, а ако би стање било горе, онда се не може рећи да је уговор штетан. На тако правилно постављено питање одговор се сам собом даје. И ја мислим, да се на томе питању не треба даље ни задржавати, јер је сваки од нас убеђен, да би стање у нас у сваком погледу било горе кад не би уговора имали.

Г. Пачу у ранијем свом говору истакао је лепо зашто Србија не може ни помислити да води самосталну трговинску политику. На то се ја већу више враћати, већ ћу одмах да пређем на једно друго питање, које је покренуо поштовани г. Стојан Новаковић.

То је питање, да ли је нов уговор, који се сад подноси Скупштини на одобрење, кад се баш имају у виду све прилике у којима је он закључен, бољи или гори од уговора закљученог пре десет година, разуме се, кад се такође имају у виду, и све оне прилике, у којима је тај уговор начињен. Узимајући све те прилике у оцену, и проучавајући, као што је и право то питање са гледишта релативног, нехотећи да оцењујемо у коме су од њих два царинске стопе више или мање, већ само то, шта је Србија умела и колико је то могла да добије за се, према ондашњим и садашњим приликама; ја држим да је нов уговор пресудно бољи од старог уговора. Г. Новаковић отпочео је свој говор кратким историским прегледом, у ком је изнео какво је стање било за Србију онда, кад је она приступала закључењу трговинског уговора са Аустро-Угарском у год. 1881. Он је набројао тешкоће и обавезе, које су тада везивале руке Србији при закључивању тога уговора.

Г. Новаковић у том погледу није био потпуно исцрпан. Он је том приликом нешто заборавно, што је у погледу трговинском везивало руке Србији више него све, оно што је он изложио, а то је уговор трговински, који је био раније, пре

аустро угарског уговора закључен између Србије и Енглеске. Али заго у пакваду г. Новаковић опет даје оним приликама, које је он поменуо смисао и тежину, које они немају, покушавајући да њима на рачун баца све неповољне резултате у трговинским преговорима од пре десет година.

Г. Новаковић помиње пре свега онај члан берлинског уговора, који за Србију одржава до закључка нових уговора status quo у трговинским односима са туђинским државама. Из овога члана г. Новаковић изводи, да су за Србију имали вредети уговори закључени између Турске и других држава, а нарочито уговор аустро-турски од год. 1863, и да је Србија имала да примењује, до закључења новог уговора трговинског тарифу од 3% од вредности коју утврђује тај уговор у свези са неким ранијим уговорима.

Али то у ствари не стоји. Србија берлинским уговором није обавезана да примењује ранији турски уговор; она је имала да одржи status quo, које је већ било утврђено. Србија није примењивала турске трговинске уговоре ни пре прогласа своје независности.

Г. Новаковић је поменуо аутономну тарифу од 1864 год.

Србија је дакле имала своју аутономну тарифу, и она је искључиво по тој својој тарифи управљала се у трговинским односима са иностранством. Кад је та тарифа утврђена било је протеста оправданих или не, у то се питање нећемо упуштати — али ти су протести уђутали неколико година пре берлинског уговора. Утврђујући status quo царински за Србију, берлински је уговор могао утврдити само стање, које је фактички стојало, а то је српска аутономна тарифа. О одржавању у вредности турских уговора, који већ раније нису имали никакве вредности, није могло бити ни помена.

Поред те обавезе г. Новаковић напомиње и другу обавезу, коју је берлински уговор наметнуо Србији: то је остајање у вредности до нових споразума капитулација и свију оних терета, које је Србија, као васал турске царевине имала да сноси према сганим државама.

Али ни та обавеза није имала нити је могла имати онакав смисао, какав јој сад даје г. Новаковић.

Кад се узме речени смисао дотичне одредбе берлинског уговора, могло би се помислити, да г. Новаковић има права и да је Србија збиља остављена била на милост и немилост ма које велике силе, која је могла, како би јој се прохтело, одустати или неодустати од капитулација, и диктирати по свом наређењу погодбе Србији за свој одустајак. То, господо, никако не стоји. Никако није било утврђења на берлинском конгресу, да Србија мора трпети све претензије па чак и све каприсе, који би могли доћи на памет једној или другој страни држави.

Стало утврђења практика за тумачење међународних обавеза, противи се таквом тумачењу одредаба берлинског уговора, које се односе на Србију. И ако би се показала зла воља какве стране државе, да Србији не призна оно, што њена независност сама собом носи, разуме се да би обавеза Србије према таквој држави сама собом престала да важи.

И ако се не може спорити да су на уговор од 1881 год. утицале раније прилике, које су потицале из ранијих међународних уговора, наметнутих Србији. Али у тим приликама није лежала главна тешкоћа. Ја сам већ поменуо, да је и погрешка учињена закључивањем тргов. уговора са Енглеском штетно утицала на регулисање наших трговинских односа са Аустро-Угарском. Србија, која је у ранијем једном уговору са државом једном, са којом није имала интереса да закључи уговор, учинила много уступака, морала је збиља, закључујући уговор са Аустро-Угарском, од које је имала много да тражи решити се да чини пове још веће уступке. Они, који су закључили тај уговор могу дакле тврдити да их је раније стање притискивало, али исто тако можемо и ми тврдити да је и нас притискивало стање, које је затечено уговором од 1881 год.

Каква је тешкоћа стајала у години 1881 таква је стајала и за нас при закључењу овог трговинског уговора. Лепо је напоменуо г. Новаковић да свака влада кад закључује какав трговински уговор, рачуна много на своје јавно мњење и да

се мора старати да пред њим покаже извесан успех. Јавно мњење Аустро-Угарске било је навикнуто на извесно стање између Србије и Аустро-Угарске, на је и владама Аустројској и Угарској у толико теже било, да у свему одговоре нашим оправданим захтевима и очекивањима, јер су се њима у таквој мери отежавале погодбе за аустро-угарски извоз у Србију. У колико је, дакле, напредњачку владу притискивало оно раније стање пре 1881 године, у колико је у њему била негода за склоп корисног уговора за земљу, у толико је и стање створено 1881 год. притискивало радикалну владу.

Али то је све још од спореднијег значаја. Стање, које стоји, неминуемо утиче на стање, које се ствара. Али што је још меродавније за стварање овога стања, то су погодбе економне, у којима стоје државе уговорнице једна према другој. И главна тешкоћа, која нас је притискивала и при склапању трговинског уговора од год. 1881 и при склапању овог уговора што се сад подноси Народном Представничком на одобрење, то је наш економни положај према Аустро-Угарској. Може се казати, да Србија зблила у року од 10 год. које су протекле од 1881—1892 г. није се трудила да поправи тај свој положај, и да економни положај Србије од 1892 год. није много одмакао од положаја њезиног у 1881 год. Али за то се не може кривити ни радикална влада ни радикална странка. На против радикална влада и странка могу бацити прекоре зато онима, који су у томе периоду времена највише управљали овом земљом, на нису ништа урадили да 1892 год. затрчемо боље прилике за склоп трговинских уговора.

Остављајући се тих општности хоћу да пређем на поједине примедбе, које су нам учињене. Нико није спорно, а мислим да нико и не може спорити, да су финансијске, фискалне стране овога уговора за нас извршне. Али, да се Србија не старала да у овом уговору обезбеди знатне финансијске користи сведочи то, што је задржала себи одрешене руке, да ће моћи евентуално имати разних извора од разних пореза унутрашњих. Али то није било искључиво старање преговарача. Поред финансијских користи из разних уговорних одредаба истичу се и друге користи. Узмите мир специфичну царину. Поред тога што специфична царина осигурава далеко веће приходе финансијске, она има и других својих добрих страна. Она пре свега осигурава увоз у Србију бољим производима. Према царини по вредности, баш, кад се та царина примени потпуно а поштено, гори производи имају извесну премцију; а разуме се да је од великог интереса за наше потрошаче, кад већ набављају своје намирнице, са стране, да добијају исти боље квалитете.

Да пређем сад на чисто економну страну уговора, ту се управо чине главне замерке уговору, који је сад поднесен Народној Скупштини. Пре свега у погледу извоза каже се: да Србија овим уговором није осигурала себи оне користи, које је раније имала. Ја мислим, да је то најмањи прекор, који нам се може учинити. Србија је извозом својим — олет кад пођемо да посматрамо са релативнога гледишта, имајући у виду економно стање у читавој Европи, и Аустро-Угарској понаособ — задобила за се далеко веће користи по што их је раније имала. Целокупан готово наш извоз — што је важна ствар — налази се у пограничном саобраћају. За све наше главне производе, које ми извозимо, ми имамо не само оне користи, које је дала Аустро-Угарска другим државама, и које нама даје на основу права највећег повлашћења, већ и нарочите специјалне користи у диференцијалном царњењу. Царина је по општој тарифи аустро-угарској за волове 15 форината. По уговорној тарифи са Немачком 12.75 форината. За волове, који се извозе из Србије 4 фор. То је огромна разлика. Исто је тако огромна разлика и у царини за жито. По уговорима са свима државама, са којима је Аустро Угарска градила трговачке уговоре царина је на жито као и по аутономној аустро-угарској тарифи 1½ форинта. Наше жито учило је нарочитом привилегијом у погранични саобраћај, и за наше жито плаћа

се само половина царине, што је плаћају друге државе, кад увозе своје жито у Аустро-Угарску. Истина по ранијем уговору царина на жито била је 50 крајцара од 100 вила а не 75 као што је сад у уговору стављено. Али треба имати на уму, да су, у раније доба, кад је овај уговор закључен, тих 50 крајцара били опште правило, општа царина за све жито, које се увозило у Аустро-Угарску. Треба имати на уму, да је, кад је уговор од 1881 год. закључен српско жито под истоветним погодбама имало да издржи конкуренцију са житом америчким, румунским и индијским. Данас не стоји тако, данас српско жито има нарочиту привилегију.

Ми смо се сложили да пристанемо, да се царина на жито поине и за то још што и то пењање царине, кад се гледа с практичне стране, није ништа друго до једна проста формалност. У Угарској постоји један закон о поступку за извоз брашна (Mahlverfahren). Угарска извози велику количину брашна у западне државе. По томе закону сваки извозник брашна добија патраг царину за увоз извесне количине жита. И кад се погледа статистика из ранијих година, онда се може видети да је готово за све жито увезено из Србије у Аустро-Угарску враћена царина извозницима брашна. То значи да царина, коју плаћају увозници не утиче на царину жита, било да је та царина 50 или 75 крајцара за то, што се зна да ће онај, који купује то жито добити ту царину допције патраг.

Имам да напоменем неколико ствари, на које није одговорно мој колега г. Пачу, а које се односе на ветеринарну конвенцију. Г. Стојан Новаковић је напоменуо, да су политичке прилике друкчије биле да би ветеринарна конвенција била боља. Господо, ја нисам тога мишљења. Моје је мишљење да је економно стање у Србији било боље, да је Србија била и спремија, да води самосталну економну политику, и да није у толикој мери уништена била на аустро-угарске цијаче, да би се онда можда могле у трговачком уговору добити још веће користи, да би могла Србија аустро-угарске производе тарифом јаче оптеретити, да би могла у јачој мери заштитити занате и зачетке своје индустрије. Али, и да су биле боље погодбе у Србији, никако не верујем у то да би ветеринарна конвенција била боља а ево из кога разлога. У томе погледу Аустро-Угарска је везана, као што смо и ми везани према њој; Аустро-Угарска морала је наметнути нама све оне погодбе у ветеринарној конвенцији, које је она и сама морала примити према Немачкој. Немачка пак са своје стране и ако је у интимним односима са Аустро Угарском морала јој је наметнути извесне погодбе из неопходне потребе, која потиче за њу због њених односа у погледу извоза у Енглеску. Строге мере у Енглеској натерале су Немачку да осигура своје цијаче од уношења сточне заразе из Аустро-Угарске. И Аустро-Угарска то исто чини према нама. И кад би Аустро-Угарска употребила лабавије мере према нама, могла би бити изложена опасности да се могу увести сточне болести из Србије и ризиковати да јој се због тога њеноме извозу затвори увоз у Немачку. Наше погодбе у ветеринарној конвенцији нису ни у колико теже од погодаба, које је она морала примити према Немачкој. И с тога ја не верујем, ма какве прилике политичке да су биле у нашој земљи, да би могли добити боље погодбе у ветеринарној конвенцији него што су ове које садржи предлог поднесен Нар. Скупштини.

Председник — Има реч г. извештач ради личног обавештења.

(Наставиће се)

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

НАРОДНА СКУПШТИНА

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ О РАДУ СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДАН ЗА ВРЕМЕ СКУПШТИНСКОГ РАДА

ПРЕТПЛАТУ ПРИМА СРПСКО-КРАЂЕВСКА

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА И СВЕ ПОШТЕ У СРБИЈИ

ЦЕНА ЈЕ ЛИСТУ ЗА ЦЕО ОВАЈ САЗИВ :

ЗА СРБИЈУ . . . . . 5 ДИНАРА

ЗА СТРАНЕ ЗЕМЉЕ ТОЛИКО ИСТО С ДОДАТКОМ ПОШТАРИНЕ

УРЕЂУЈЕ СЕКРЕТАР СКУПШТИНСКИ
РАМКО ПЕТРОВИЋ

БРОЈ 6

СУБОТА 19 ЈУНА 1893

ГОДИНА III

8 САСТАНАК

11 јуна 1893 у Београду

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК,

Никола П. Пашић

СЕКРЕТАР,

Љуб. Јоксимовић

(НАСТАВАК)

(О уговору, В. Петровић).

Јуче је овде напоменуто, да је немачка ветеринарска конвенција истоветна с нашом. Признајем, господо, да има много сличности, али главна једна тачка у нашој и у аустро-угарској конвенцији нису једнаке; оне се ту потпуно разликују. А разликују се у томе, што Немачка одобрава Аустро-Угарској, да њена стока не подлежи карантинирању, јер оно осмодневно задржаваче стоке на местима, где је нијаца, није ништа друго него карантинирање и то карантинирање за здраву стоку, јер се болесна задржава већ на граници. Те дакле одредбе о карантинирању нема у уговору Аустро-Угарске с Немачком. Има нешто друго, има услов, да једна или друга страна уговорница има права да пазивише своје контролоре, те да се лично увере о стању здравља стоке у земљи друге стране уговорнице. Али та се одредба показала као непрактична и у самој Немачкој и у Аустро-Угарској; јер се стока може лако склонити кад дођу такви комесари за преглед: и са тога се не хвале ни Немци ни Аустријанци са својом ветеринарском конвенцијом у овом погледу. Али свакако је овај услов блажији него онај о карантовању, који се налази у нашој ветерин. конвенцији, а нема у немачко-аустријској конвенцији ни оних одредаба, где се једнострано прописују правила, како ће се извештавати о стању сточнога здравља.

У чл. 4 наше конвенције стоји: да би се Аустро Угарска уверила о добром стању здравља стоке српског порекла, задржава себи право, да је подвргне по прелазу њеном преко границе накнадном прегледу и посматрању ветеринарском у местима за тај рад нарочито означеним, а како ће се ово вршити, остављено је да аустро-угарска влада сама проише.

Ово је једна једнострана концесија дата Аустро-Угарској. Овај је чланак тежак за нас у толико више, што ће се ово вршити без споразума са нашом владом и ми морамо да примамо оно, што нам се проише.

О оним осталим тачкама ветеринарске конвенције, о којима су говорили г.г. предговорници са много знања и разу-

мевања, ја нећу ни да говорим, него ћу да говорим о једној околности, на коју нико није скренуо пажњу.

У закључном протоколу у тачки 3 стоји једна одредба, која се по моме нахођењу не може добро да разуме, кад се упореди са одредбом у тачки 6-тој. Дозвол'те ми, да је прочитам. Тачка 3 гласи: (чита) „Одредбе конвенције односно заразе важе само за животиње, сирове сточне производе и друге предмете означене у чл. I, које су пореклом из области уговорних страна. Допуштање увоза и провоза ових артикала пореклом из других земаља преко области једне од уговорних страна, не улази у састав ове конвенције.“

Та одредба упоређена са одредбом у тачки 6-тој, која гласи: „Сточни транспорти пореклом из једне уговорне стране, кад прелазе провозно преко области друге стране, могу се подвргнути само оним ограничењима, којима је потчињен и увоз стоке према одредбама ове конвенције о заразним болестима“, — изгледа као да наши транзити имају сметње тим, што се у свему подвргавају одредбама, које вреде за увозе, а транзити њихови не стоје под истим тешким условима.

Мени није јасно било ни јуче, а данас ми је још мање јасно, и с тога не би било с горега, да се о овом мало више проговори, те да се зна, шта овим добијамо, а шта губимо.

Ја сам исцрпео примедбе, које сам имао да учиним. Слажући се са одбором, који је прегледао овај уговор, да њиме није одговорено потпуно очекивањима Народног Представништва — ја ћу ипак гласати за уговор.

Милан Ђурић — Господо! Сам ток дебате, која се води о овом предмету, показује, да је он од врло велике важности по економско стање и углед наше земље.

Сва г. г. говорници замерала су појединим тачкама овога уговора, али се само један изразио, да ће гласати против уговора.

То је за мене јасно, да овај уговор мора у целини да се оцени је ли користан за интересе наше земље, треба ли да га примимо, или да га одбијемо? Сва господа, која су замерала појединим тачкама, изјавила су да ће да га приме. То су казали као изабраници народа схватајући интересе своје земље; то су казала господа из опозиције као и из већине, да ће овај уговор да приме. Пало је речи од једнога посланика, да у нашој земљи има људи, који су били пријатељи аустро-угарске политике. Ја хоћу да кажем да у Србији нема пријатеља Угарске политике, него има пријатеља једино српске земље и њених интереса. Немојте дакле да се разбијемо и један другом не верујемо, те да дозволимо да се оправда она српска пословица: „Две се рибе на једној ватри пекле, на једна другој не веровале“.

Као што знате, господо, ми не можемо да бежимо од историјског развоја после берлинског уговора на балк. полу-

острву. То није никаква тајна, која се не би смела јавно казати, нарочито, кад смо ми у истини потрошили готово сву нашу тековину, — и крв и новац да би испунили наш задатак и да би испунили завет наших славних прадедова, како би се показало, да и у нашем племену тече крв њихова, и како би могли доказати да смо способни да живимо као економно и политички јака држава за ослобођење своје браће и своју независност.

Шта је било на берлинском конгресу? Конгрес је био састављен из свију европских сила и он је заповедио једној моћној држави од 40 милиона људи, да прими на се дужност да окупира две чисто српске земље — Босну и Херцеговину. И шта је могла Србија у том случају да ради? Она се морала покорити заповести европских сила. Услед тих тешких услова, које је Србија примила на се, по заповести великих сила, ради своје независности, примила је и услове да закључи трговачке уговоре и сагради жељезницу; а суседна наша држава од 40 милијуна, а то је Аустро Угарска — примила је пуномоћје, које је ишло против економног и политичког развоја Србије. Ту дужност примила је на себе Аустро-Угарска и добила мандат да уђе у Босну и Херцеговину, у те чисто српске земље и да их на тај начин себи приграби. Та пријатељска рука била је ледена рука, јер нас је она притисла, не у интересу наше величине народне, него у интересу њене величине, да се на исток шири, и с тога ми не треба да коримо, било ову или ону политичку за то, него треба да смо спремни да се боримо и да наше народне интересе одбранимо.

То је историја наше земље. И према овоме код нас не треба да буде никаквих раздвајања и разлика, не треба да буде прецаивања овој или оној влади, нити један другом да сумњичимо патриотизам и родољубље, већ треба сви заједнички да чувамо нашу самосталност, коју су наши преци кроз 400 година под тешким приликама у борби са Турском, вером у Бога и међусобном слогом сачували мисао о ослобођењу и земљу одржали. Дакле не одвајајмо се један од другог него станимо раме уз раме и прегинемо сложено на рад, на ћемо онда видети, да ће будућност српскога народа бити боља.

То је онај црвени конач, који се повлачи још од онда, кад је гроф Андраши казао да треба спречити сваки економни развој српскога народа и сваку његову радност и индустрију, јер се тек на тај начин може Србијом владати.

Ја вас питам, господо, и управо подсећам вас да човек, кад жени сина, за тај дан спреми леба, вина и ракије, убија за тај дан најбољу убојницу и тек онда чини то весеље. Међу тим ми овде хоћемо да ступамо у економску борбу без икакве спреме, са једним великим народом, који је у сваком погледу јак, а нарочито кад се обазремо и сетимо, да смо ми за 16 година водили три рата, у којима смо сву нашу тековину, коју смо кроз деценије били сачували утрошили.

Таква је борба тешка не само за нас, већ би била тешка и за много веће народе од нас. Али, ако би нас когод неправедно напао, онда ћемо се ми јуначки одупрети и борити се на живот и смрт.

Кад се узме све то тако, кад се узме да је данас деветнаести век, кад се народи не освајају само топовима и пушкама, него економном политиком, онда је лако разумети, да ми као народ од два милиона душа не можемо да водимо такву економну корисну борбу са суседном нам царевином Аустро-Угарском, којој је циљ да постане моћна империја на истоку, у коју би ишла сва словенска племена, а разуме се, да је ту у првом реду зинула на Србију, а ја верујем у Бога, да ће се она у својим надама преварити.

То је тај црвени конач, који је стегао Србију, још раније, а тај исти црвени конач протеже се и данас, јер још Аустро-Угарска стоји са поверењем Европе у чисто српским земљама — у Босни и Херцеговини, а она нам данас и заповеда да примимо ове трговинске уговоре.

Томе се не треба никад чудити. Уговор није ништа друго до споразум између две уговорне стране. Кад би зависно уговор једино од нас и ми га сами правили, ми би казали да

српски волови, краве, свиње, шљиве увозе се у Аустро-Угарску без икакве царине, а одредили би да на увоз њихових тканина буде царина 40—50% у злату и то на ткањине, којима се наш народ одева. Такав би уговор већина изгласала у интересу своје земље, и томе се не треба чудити. Али, кад двојица уговарају, онда је природно, да ће више користи из уговора извући онај, који има 40 милијуна становника, који има груписане своје капитале, своје фабрикате, који има своје добре пријатеље и то није ништа за нас унижавајуће, није ништа стидно. Кад је то сила околности, светских догађаја, онда не треба да се обмањујемо, него треба да се држимо стања какво је. Поред 20 милијуна ануитета, који имамо годишње да плаћамо ми дакле у таквим приликама закључујемо овај уговор. Кад би прекинули уговор значило би, да отворимо економски рат, да се изложимо свима његовим опасностима, и да изнађемо пове пијаве за наше артикле. По мом дубоком уверењу ја налазим да то не би било ни паметно, ни државнички ни мудро. Кад би говорио по срцу, ја бих можда и рекао да се тако уради. Али кад ми је народ поверио да радим као посланик мудро, смотрено, да чувам земаљске интересе, да урадим онолико, колико могу; онда прочитавши цео извештај одборски, дошао сам до уверења, да треба примити овај уговор, а после до нас стоји, да у будућности добијемо бољи, а то ћемо постћи, ако буду не само државне власти него и учитељи и свештеници — добри домаћини учили народ да гаји добру расу стоке, да производи добро жито, да прави добро вино, да вешто суши шљиве, да право мери и кад имамо све производе добре у земљи, онда ће и са стране долазити људи и тражити наше производе. Бадава је и најбоље уговоре имати ако ми будемо одгајивали крјљаву, мршаву стоку. Уговор нам тада неће донети користи, јер за своје злато странци неће да једу мршаво месо и неће да кунују лоше производе наше земље.

Господо, из свега овога што сам казао, видећи, да је стрпљење заморено, појимајући дужност коју насрама земље имам, само ћу још оволико рећи. Моје је убеђење да је уговор бољи него прошли и неодступајући од свога убеђења ја ћу гласати за овај уговор, желећи да и влада и народна скупштина и сваки Србин поради на економном бољитку своје отаџбине, и онда ћемо тек идући раме уз раме дочекати велике догађаје у будућности, кад ће наша отаџбина, корачајући слободно политички моћи извојевати оно место, међу другим народима, на које има права и које јој је географским положајем сам Бог определио, да буде прва међу својим племенима на балканском полуострву. (Бурно: „живео“).

Милутин Гарашанин. — Господо, претрес који се о овоме предмету води и који још и данас траје, чини ми се, да већ почиње да заморава пажњу Народнога Преставништва. Тога ради ја нећу дуго злоупотребљавати стрпљење ваше и ограничују се на то само, да мотивишем гласање, које ћемо ја и моји другови напредњаци, који се у скупштини налазе, о овоме предмету дати.

Да бих пак то гледиште могао мотивисати ипак се морам дотаћи неких општих места у овоме предмету. Пошто сам чуо све разлоге за и против, који су изнесени, и с једне и с друге стране исцрпни у најбољој намери; пошто сам прочитао извештај одбора за преглед трговинског уговора; пошто сам и сам прочитао и сравнио овај уговор са уговором прошлим, ову конвенцију са конвенцијом прошлом (ја мислим да ми је дозвољено тако рећи, јер се већ може сматрати као прошла); пошто сам то сравнио са уговором, који је закључен са Германијом, ја мислим да не грешим кад кажем да налазим, да ни са овим новим уговором нисмо бог зна какву тековину стекли.

Уговор од 1881 г. има мапа. И данас кад се с тим уговором растајемо, због тих мапа, нема рајта да зажалимо за њим. Али у овоме уговору, коме идемо на сусрет, има мапа такође и не треба се обмањивати о њима; оне су ту; и ма колико речито доказивали да их нема, најближа будућност доказаће да их има у ствари.

Почем су народни представници позвани да и озбиљно и искрено гледају у ствар, то је и требало озбиљно и искрено и да кажемо свој суд о предмету, који је пред нама. Овде је претресано, зашто је било оних мана у уговору од 1881 год., а претресано је зашто тих мана има и у уговору од 1893 год. И тамо се имало права што се казало оно, што се казало; и овде се имало права, да се каже ово што се рекло. Није ли за данашњи уговор сам одбор скупштински, који је одређен за преглед трговинских уговора, у самоме свом извештају — износећи све добре стране, које је изнети требало — није ли на крају и сам изјавио неку зебњу, одлажући наше паде на бољи уговор, у новом року од 10 година. Није ли то доказ — кад је тако рекао један одбор, за који се не може казати да је задахнут страначким обзирима опозиције, није ли то доказ да и њему није било топло око срца, кад је читао и претресао овај уговор. Једини Државни Савет прави изузетак. Он је са неколико редова — врло саопштинских — пашао да је све у уговору онако како то најбоље бити може. Хвала му и на томе. Међу тим у ствари није тако. Мана има, и оне, ма колико их забашуривали, оне ће да се појаве, и оне су врло близу да се појаве.

Али ипак зато, господо, ја сматрам за срећу, што ми је пало у део, да, говорећи о овоме уговору, проговорим случајом само о добрим странама његовим.

Сам одбор за преглед овога уговора у своме извештају на крају каже ово: „Одбор је уверења да ће јаче старање наших државника у будуће изнаћи пута и начина, да Србија буде у том положају да, наслањајући се на згодније прилике, које ће нам створити то јаче старање њихово на овоме пољу, те да будуће уговоре ове врсте можемо повољније закључивати“. Овде, господо, ја констатујем један врло срећан факт, јер видим, да данас чак и у Народном Представништву, после дугог низа година, може бити први пут, узимају се у обрачун и „прилике“ — у опште прилике, — које постоје у времену, кад се уговори праве. „Прилика“ је била, господо, и при закључивању уговора од 1881; тих прилика било је и данас; нити су биле повољне оне прилике, нити су биле повољне ове данас. А ја сматрам да је то један велики добитак, не финансијски и економни, него је добитак у политичкој моралности, добитак у политичком васпитању, кад ми узимамо у обрачун и такве чињенице, без којих, кад се таквим пословима приступа, неизбежно се иде у разочарање.

То је прво. Друго, што налазим да је добра страна овога уговора, то је, што је већ данас јасно обележено и што се признаје да географски положај, у коме се Србија налази, силом околности, које није била кадра од себе да отклони, не даје њој могућности да у својим међународним односима, са јачим суседним државама, уреди и уговори за себе оно, што жели и хоће, него само оно што може и што мора. Ту истину износили смо ми, господо, пуних 12 година без успеха. Данас та истина почиње да се увиђа чак и од стране оних, који су нас 12 година на сваком кораку сузбијали; и то сматрам да је такође једна важна добит од овога уговора.

Даље, сматрам да ће бити добит и то, што кад, по овој истој ветеринарској конвенцији, буде једном стока жигосана, неће бити више ни Гамзиграда, ни Грљана, него ће се то сматрати као једна добра мера, корисна за производну снагу наше земље. И то је трећа добит.

Четврта је добит у томе, што је данас развијен онај појам, који је до сада био пресудан, кад се о овим питањима говорило, и што ће — кад овај уговор почне да жуљи — а биће их у Србији доста, које ће одредбе овога уговора врло незгодно нажуљити — што тај човек неће више веровати, да га то жуљи зато, што је неко себе продао туђину, или што је учинио издајство према Отаџбини својој. То је врло велика добит за вршење будућих послова. И они који на ове послове буду од сад позвани да их врше, вршиће их без предубеђења и страховања, са чистом савешћу, јер се само на тај начин и може поштено за земљу да поради.

Овде је пало много речи о нашој економској политици и независности. Не треба да се варамо, господо. Онај уговор

имао је мана, а и овај уговор, као што рекох, има својих мана. Економску независност нећемо моћи ми још за дуго и дуго времена отети, ни добити. Економска наша независност сарањена је другим уговором, — берлинским уговором. И ово што ми радимо данас, то није чак ни отимање од зависности, од берлинског уговора, него просто олакшавање живота, док не дођу прилике, да можемо другим уговором, — не трговачким, — нашу снагу економску афирмирати.

Зато, господо, ја сматрам да се овај уговор, какав је да је, мора примити. Ја налазим, да је и влада, која је била позвана у овој прилици да закључује овај уговор, да су и они, који су нас заступали и који су преговарали у Бечу, сви заједно били одушевљени најбољим жељама и родољубљем, да за Србију добију што бољи и кориснији уговор. То су радили и желели, и кад су све то радили и желели, добило се ово и оволико, колико данас имамо. И ово оволико колико је, и ово овако како је, боље је од неуговорног стања, и то је разлог са ког ћемо ми напредњаци да гласамо за овај уговор; јер потпуно верујемо, да је и влада и држава српска, коју влада представља, у овој прилици унишала све што треба да се дође до бољег уговора, и да би све друго, што би наступило, било горе. Верујући у то, ми ћемо за овај уговор да гласамо.

Мени је жао и криво што морам да се дотакнем извесних предговорника, који су мислили да им је у овом важном питању за земљу требало улести неке страначке обзире и од тако крупног питања направити једно ситничарско питање. Нема спора да због тога што је Србија у томе положају, да мора пристати на овакав уговор, да је у томе разлог политика земље. Политика финансијска и економска — политика у опште — даје нам или одузима могућност за добре или повољније услове уговора. Један је од предговорника — мој поштовани друг г. Новаковић — казао ову исту мисао, коју ја сад овако непотпуно и бледо понављам. Али један од оних говорника, који је за њим говорио, мислио је, да ту истину, која је неоспорна, треба предвојити и направити неко разортачење, па је казао: јест, политика је узрок, али ви сте грешили. Пардон, господо! Има погрешака наших? оне стоје и не дају се крити; али ако смо ми напредњаци грешили, нека призна и тај господин, да су они, кад су судбину земље узели у своје руке, врло мало тих погрешака исправили. И то што смо ми грешили, а што они нису ништа исправили, то и јесте главна и отежавна околност, што је овакав уговор закључен. И опет понављам, да ћемо ми да гласамо за овај уговор.

Лаза Илић — Господо, ја сам благодаран моме поштованом пријатељу г. Димитрију Димовићу што ми је јуче дао прилике, кад ме је упитао, да као народни посланик и као лекар дам свој суд о једном члану, у коме се говори о једном артикулу из ветеринарне конвенције. У исто време, ја ћу се том приликом мало дуже задржати на ветеринарској конвенцији тим пре што су остала господа говорници о трговинском уговору и ветеринарској конвенцији задржала се дуже, излажући са свога гледишта своје назоре како са политичког, историјског, тако исто и са привредног и финансијског гледишта.

И ми са скупштинских клупа, а тако исто и господа владини повереници са говорнице не тајимо ону тежину коју осећамо, кад дајемо свој суд нарочито о ветеринарској конвенцији. Као земља која је поглавито земљоделска и сточарска, којој је сав извор прихода поглавито са те две стране, ми имамо особито у последње доба, за изванредан низ година, да поклоњимо своју бригу и старање, да унапредимо баш те гране наше производње, а то је пољопривреда и сточарство. Према томе, господо, сматрам, да и наш преговор са Аустро-Угарском није могао да се постави на оној истој основици, на којој су вођени преговори о ветеринарској конвенцији са другим земљама нпр. између Аустро-Угарске и Немачке. Са тих разлога ми смо с правом очекивали да у ветеринарској конвенцији добијемо и повољније резултате него што је имала Немачка. Затим и за овај разлог говорим још и то, а што није ни један од г. г. предговорника напоменуто досада, што ми у нашој земљи немамо ни једне марвене пијаве, што ми,

господо, немамо ни једног завода за прерађивање и сушење меса сточног, а кад се зна да ми наше сировине нашу стоку и храну извозимо поглавито у Аустро-Угарску и да је тај наш производ потребан за Аустро Угарску као пасушни хлеб; а друго као се зна да смо ми најзгоднија економна пијаца за њене прерађевине и производе, како фабричне тако и мави фактурне, — онда ако се води брига о интересима обеју страна, ми смо требали да добијемо повољније резултате у нашој ветеринарној конвенцији, него што их за сад имамо. Али Господо, ја знам лепо и за то не могу да се сложим са оном Господом, која сматрају да је нова ветеринарна конвенција, која се сад има да изгласа, да је много гора него што је била ова досадашња, и да се чл. 5 старе садржи у члану 3 и 4 нове конвенције. И ако господо, хоћемо да имамо извоз наше стоке онда ми морамо да имамо и ветеринарну конвенцију, а ако хоћемо да је имамо онда она не може да буде другчија него овака као што је; а овакву нисмо написали ни ја ни други наши другови него смо је примили онакву каква је закључена између Аустрије и Немачке и каква ће бити закључена и између других држава. Ово је основ на коме ће да се граде ветеринарне конвенције не само између нас, него и између других држава. У члану 5 старе ветеринарне конвенције довољно је било да се изрази само сумња, па да се прекине извоз целе стоке. Ја вас молим, да ударим гласом на то, да се забрањује увоз *целокуине стоке*, а то је разлика од чопора, целена стоке и т. д. То је добит ове садашње ветеринарне конвенције. Поред тога мора се признати и то, да према чл. 5-тим старе ветеринарне конвенције није било довољно разређено, није било довољно прецизовано и према томе чл. 5 остављена су била широка врата, да ту играју интереси разних привредника кад је држава требала, да подигне своју привреду и сточарство и до сада су играли улогу из трговинско спекулативних интереса и кад се хтело нашој трговини да прави сметња и да се наша стока купује по што по то, да је добију што јефтиније. Тако исто је врло важно и ја ударам гласом на то, да ту није била ни политика са свим без значаја и ветеринарска конвенција послужила је многим политичарима као оружје, кад су хтели да досаде своје противнику. Ми смо у Србији имали врло много прилика да то осетимо и да од тога патимо. То ће да нам признају и она господо, која се хвале чл. 5 старе ветеринарне конвенције.

Довољно је познато сваком, да се пре једне године дана угарски председник министарства изразио неповољно о политичком стању наше земље, и да су томе следовале одмах мере мађарског министра трговине Бароша.

Сад пак оваквом једном ветеринарном конвенцијом, у коју је ушло више чланова и више мера санитарских, у таквом једном случају ветеринарна конвенција сведена је чисто на поља санитарско, на поље стручно, и кад је тако, онда су сузбијени они привредно спекулативни и политички обзирни. Ја то тврдим због тога јер кад се прочитају поједини чланови, онда не може онако да остане.

У члану 3, ко год је од г. г. посланика прочитао, и после чуо од посланика за окр. крагујевачки г. Рајовића да се стока може вратити, ја обраћам пажњу на то да је он изволео пропустити, да каже да је гранични марвени лекар у том случају дужан да забележи разлог и да оправда тај свој корак. Па не само то, него у случају болести стоке он је дужан да састави протокол, који после предаје нашој влади, и ми имамо права да га објавимо. Дакле тај је протокол мишљење једног стручног човека, човека од науке и ми не можемо такво једно лекарско уверење, такав један акт, који је званичан да сравнимо са кантаром. (Љуба Ковачевић: види Пелагића како он мисли о лекарима).

Ја сам тиме, кад сам то казао, хтео да напоменем да је ово акт једног стручног лекара, једног ветеринара, да је то акт једног ветеринарског стручњака, наше суседне државе. Међу тим ја немам потребе, као лекар, да погледам и да се обраћам Пелагићу, а држим да је г. Љуба Ковачевић још мање имао права да ме упућује њему, и то он, кога ја сматрам

као озбиљног научника, и који се у својим радовима не обраћа на Пелагиће.

Молим вас, господо, осим тога ја сам очекивао баш са те стране да се има обзира и о т. з. „noblesse oblige“ или другим речима српски казано, ми смо дужни били да и поред онога што је опозиција тражила, и ми да тражимо, да и у политици буде морала.

Ја мислим да је у овој прилици врло zgodно да вас подсетим и на оне стихове нашег великог песника

„Одиши му како знаш владику.

Ал' чувај му образ ка' он теби.“

Према томе, господо, ја држим да говорим оном г. Рајовића није овде имало места у том смислу.

Ја не одричем ни то да је интерес сваке државе да заштити своје производе, али ако би се кад год и пошло тим путем, да нам се забрањује извоз наше стоке, то исто и нама не смета, да и ми забранимо улаз у нашу земљу њиховом памуку, па да кажемо, у том памуку има колере, и онда остаје и нама и њима оно: шта коме Бог и срећа јуначка даде.

Посланик славног и гордог града Ниша изволео је овде казати, да у овој конвенцији има и једна одредба које нема у немачкој конвенцији, међу тим ја оћу да исправим у неколико ту примедбу његову. То долази отуда што ми нисмо хтели да имамо комесаре, који ће смети да зађу по нашим селима и засецима, па смо онда морали да примимо ово; па ипак је и овде остављен рок до кога може то да буде, у конвенцији се каже да ово посматрање не сме бити дуже од осам дана. Поред тога сматра се да је погрешка у ветеринарској конвенцији што је суседна држава обавезала нас, да се бринемо за стоку, да се она добро храни и чува. Па ја баш у томе налазим јемство да ће она да се очува и да ће онда по добру цену да се прода.

Према томе као год што данас постоје у Штајнбруху обори за свиње тако исто дужни су да подигну штале, оборе и друге зграде за нашу стоку.

Господо, која су говорила о овој конвенцији ветеринарној и замерила јој позвали су се и на чл. 7. Ја признајем да је чл. 7 врло тежак јер се њиме извоз стоке може ограничити.

Али ја вас молим да узмете и ово на ум, да члан 7 ступа у сву своју важност тек онда, ако се нашом болесном стоком зарази стока у другој једној земљи. Молим вас, члан 7 гласи: „Ако се при промету стоке из једне уговорне стране каква заразна сточна болест, односно које постоји обавеза јављања, пренесе у област друге, ова ће имати право да ограничи или да забрани привремено увоз све врсте стоке, на коју се болест може пренети.“ Према томе јасна је ствар, да у том случају, ако наша заразна стока зарази нашим грехом њихову, онда имају узрока да то учине.

Међутим, господо, ми са наше стране дужни смо да обраћемо пажњу на вршење дужности наших марвених лекара, да добро отворе очи у вршењу својих послова; шта више нисам противан да се према њима пропишу и осетне казне па да савесно врше своје послове. Ја се слажем с говором шефа опозиције, да ћемо ускоро осетити тешке последице овог. Ја признајем да ће тог бити, али то с тога, што здравље наше стоке још није тако да не би давало оправдана повода да се према нама предузимају мере. Овакве одредбе основане су на ветеринарству, и оне су корисне у властитом интересу здравља наше домаће стоке. Нека се ово врши као што треба и ја сам уверен да ће то да буде и на корист и добро нашег сточарства. Нарочити санитарски обзирни били су у виду при овоме и баш њих ради ни наша трговина са стоком неће рђаво да прође, тим пре што ми је као лекару познато да врло многе сточне болести, које се налазе међу туђом стоком, нема на нашој. Нема н. пр. оне болести која се зове туберкулоза код говеди, а позната је даље ствар да код наших свиња нема трихине. Овом приликом zgodно ми је одговорити Димовићу и Станку на питање шта ће бити са стоком која је бобичава?

Бобица је болест с којом се преноси један паразит на људе, и према томе са свим је оправдан преглед, који се врши на нашој стоци, а што се тиче даљег поступања са сланином, у том ће да се поступа као што се поступа с домаћом стоком. Кад је то тако у ветеринарској конвенцији, онда држим да ми морамо у вршењу свог посла бити лобални, а у колико то не буде с друге стране, онда лако остају одрешене руке да чинимо што можемо.

Сем тог уштан сам шта ће бити с болешћу шапа. То је болест, која је заразна, али у исто доба и локална болест. Према томе ништа не стоји на путу, да стока, ако оболу од такве болести, буде продана. То су резултати и докази науке, а пред њима морају да уступку интереси и привреде и трговине и финансије. Кад о овом говорим ја стојим на земљини науке и држим, да се о њој мора водити рачун и кад су у питању уговори и конвенције. Г. Рајовић у свом говору, у ком се најдуже задржао на ветеринарској конвенцији, изволео је изговорити реч епизоција. Изговарајући ову реч на сваки је начин хтео да покаже своју спрему и стручност и на том пољу и ја му је признајем као негдашњем министру народне привреде у напредњачком кабинету. Али бих га замолио, да не би дошли до личног обавештења, да ми објасни остаје ли при томе да то није заразна болест, а да је то рекао тврде стенограф. белешке. Кад ми одговори, онда ћу даље да говорим.

Драгомир Рајовић — Епизоција то је болест, која у опште може да буде заразна, а може и да не буде. То не кажем сам ја. Ја ћу донети Литреа и г. доктору прочитати овде, то каже један Француз признат у свету.

Лаза Илић — Ја бих се могао да задовољим овим одговором, којим је господин признао да епизоција може да буде заразна болест. Али Литре то је човек, који је, колико је мени познато, направно речник а није ветеринар. Према томе.....

Д. Рајовић — Он је лекар.

Илић — Онда узимам реч натраг, а имам да кажем да је епизоција оно што је епидемија код људи, дакле да је заразна болест.

Д. Рајовић — Има епизоција, а има епизоид.

Л. Илић — То је друга ствар. Ја држим да сам се по својој дужности и као народни посланик и као лекар задржао најдуже на том предмету, где ми се ни с једне стране неће рећи да сам говорио о питању о ком не знам да говорим. У колико сам био у стању трудни сам се, да своје мишљење изнесем пред Народно Представништво.

Прилазећи крају свога говора не могу да пропустим да да се не дотакнем говора појединих посланика, који се односе на трговинске уговоре.

Пре свега мени је жао, што не могу да се сложим с мојим дугогодишњим присним пријатељем г. Јоцом Јовановићем и да гласам противу уговора за то, што је ударена нова царина на жито. Ја и ако се о томе не бавим знам да и до сада кад се плаћало по 50 новчића на жито, да је цена житу варијала од 12 до 20, 22 и 24 динара на сто ова или сто кила. Према томе хоћу да кажем да царина није главна погодба, те да жито има добру или рђаву цену. Сем тога не могу да пропустим, а да не одговорим једном од г.г. предговорника, који је у свом говору хтео да нагласи како се овим трговинским уговором ишло на то, да се води брига о финансијској страни његовој. На против, господо, ја држим да се овим трговинским уговором водило тамога толико рачуна колико ми, према нашим финансијским приликама треба да водимо, а стари уговор да је пропустио ту бригу и да није при царинењу имао онолико обзира колико је требао да има према нашим финансијама. Јер ја само за то и држим да је и скупштинска већина сложна да ми наш кредит не само очувамо, него и да га подигнемо, (одобравање) а то на други начин не може да буде, него уређењем финансијског стања.

У свом јучерашњем говору поштовани посланик за округ подрински, мој уважени професор, г. Стојан Новаковић рекао

је: да су престала времена груба завојевања и да је настало доба другога рада, и ја мислим, да је и то један тренутак и један миг, кад треба за опште добро жртвовати живот и имање. А кад је још изјавио да ће да гласа за овај уговор, онда је то доказ, да ту нема странака, да смо сви као један човек. Пред оваковим једним чином ми се сви јављамо као Срби и патриоте, без обзира на партије и начела.

То ме одређује да примим и да гласам за овај трговински уговор са ветеринарском конвенцијом онако, како је то и одбор предложио.

Председник — Закључујем састанак, а продужење претреса заказујем за после подне у 4 сата.

Молим господу, која су одређена у депутацију, која ће носити адресу Његовом Величанству Краљу, да остану овде, те да однесемо адресу.

(Седница је трајала до 11¹/₂ часова пре подне).

9 САСТАНАК

11 јуна 1893 у Београду

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК,

Никола П. Пашић

СЕКРЕТАР,

Алекса Ратарач

Почетак у 4 часа, по подне.

Присутна су г. г. министри: председник министарског савета министар просвете и црквених послова; мин. финансија, привреде и правде.

Председник — Седница је отворена. Изволте чути протокол пређашњег састанка.

Секретар Љуба Јоксимовић прочита протокол осмог састанка.

Председник — Жели ли ко од г. г. посланика да учини примедбу на прочитани протокол?

Министар нар. привреде Раша Милошевић — Требало би да уђе у протокол и то, да је у 12 часова одређена депутација однела адресу Његовом Величанству Краљу.

Председник — Жели ли још ко год да учини примедбу на протокол? (Не жели) Стављам на гласање: Прима ли скупштина прочитани протокол с овом допуном? (Прима).

Председник — Изволте чути молбе и жалбе, које су упућене Скупштини.

Секретар Љуба Јоксимовић чита:

Суд општине вајушке (у ср. кључком окр. крајинском) моли да се поново класификују земљишта грађана исте општине;

Богдан Ранковић из Совљака (у ср. тамнавском окр. ваљевском) жали се, што Касацциони суд никакво решење не доноси по његовој жалби;

Мичева уд. Кујунџић из Нигна моли за државну помоћ;

Ђорђевић и Томић, фабриканти мирисавог сапуна из Београда, моле да буду ослобођени увозне царине и обртне порезе на потребни материјал;

Риста Мијајловић из Мроскве (у ср. поцерском окр. подринском) моли, да му се извесна утрина уступи на уживање;

Милан Шундерић из Бремеће, (у ср. трнавском окр. рудничком) моли за државну помоћ;

Димитрије Динић из Алесинца, жали се на управу фондова, што Касацционом суду не шаље реценсе од добивеног извесног решења;

Светозар Павковић, бив. шустер из Соко Бање (у ср. бањском окр. тимочком), моли да му се исплати трошак, који је учињено одлазећи пред суд као државни шумар;

Светозар Павковић, бив. шумар из Соко Бање (у ср. бањском окр. тимочком) жали се на Министра нар. привреде, што му није исплаћен путни трошак при прелазу;

Јован Рогожарски, пешадиски капетан из Врања, Јеврем Чакаревић, учитељ из Добриња (у ср. пожешком окр. ужичком), Милан Манојловић, помоћник окр. благајне из Крушевца, Михајло Барјактаровић, пешадијски потпуковник из Пирота, А. Цимић, рачуноспитач у пензији из Београда, моли да им се урачунају у указне извесне године службе;

Софија пок. Лаз. Јовановића из Београда, моли за државну помоћ (са приложеним актима);

К. Николић, пензионер из Ниша, жали се на моравску обласну команду, што му је дато уверење да је положио на име кауције мању суму, но што је у ствари било.

Председник — Све ове молбе и жалбе упућују се одбору за молбе и жалбе.

А сад изволте чути један предлог посланички.

Секретар Љ. Јоксимовић чита:

Народној Скупштини,

По предлогу народних посланика: проте Милана Ђурића и другова, Народна је Скупштина у 1892 год. решила: да се укине чл. 8 зак. о варошкој трошарини у Београду од 13 јула 1884 год. и да престају важити укази од 14 јуна и 21 децембра 1891 год., којим је уведена трошарина у вароши Нишу. Како овај вотирани закон није добио потврду од Краљевских Намесника, то да би се прибавила важност скупштинског вотирања пом. предлога а и са разлога:

а.) да општина нишка приход од трошарине не употребљава на оне цели, за које је трошарина уведена, већ из истог подмирује своје редовне потребе, као: плаћа ноћне стражаре, издаје квартирину учитељима и т. д.;

б.) Што су приходи од трошарине тако мали да једва остаје преко одржања саме трошарине, незнатна сума на оне цели, за које је установљена;

в.) што се трошарина као посредна пореза противи закону о непосредној порези, који је узео за начело у разрезивању порезе разрезивање порезе по имућности. Док је трошарина усвојила разрезивање порезе по потрошњи и на најнужније животне намирнице и тиме подједнако терети како имућне тако и сиротне грађане;

г.) што ће и остале варошке општине као: крагујевачка, пожаревачка и друге на основу чл. 8 зак. о варошкој трошарини за Београд и саме тражити трошарину на штету за мањских производа оних крајева којима су та места центри за продају и најзад

д.) што је се на делу показало, да трошарине своје природне центре трговачке пренашају на не природне тачке, што најочитије показују прошлогодишње пијаце нишке и околине, јер је нишка жељезничка станица, као средиште пет округа једва због трошарине извезла 400 вагона жита, а брестовачка жељезничка станица (оближња станица до нишке) преко 800 вагона — за то што нема трошарине. —

На основу изложеног а у интересу самог напретка града Ниша и да би у ослобођеним крајевима, који су ради продаје својих производа упућени у град Ниш били уништени и последњи остади дажбина, које опомињу на пет-вековну потчињеност, — част нам је замолити народно представништво, да изволи усвојити следеће измене и допуне у закону о вар. трошарини у Београду од 13 јуна 1884 год., и то:

I

Укида се чл. 8

Чл. 9 постаје 8

II

Овај закон ступа у живот од 1 јануара 1894 год. пошто га Краљ потпише а тога дана губе законску силу укази од 14 јуна 1890 год. стр. 652 зб. 46 и од 21 децембра 1890 год. стр. 895 збор. 46, који се односе на установу трошарине за град Ниш. —

11 јуна 1893 год.

у Београду

ПРЕДАГАЧИ НАРОДНИ ПОСЛАНИЦИ:

Дим. М. Илићановић, Петар Вукићевић, поп Богосав И. Поповић, Јованча Стојановић, Јован Шемлић.

Председник — По члану 74 пословника овај се предлог упућује одбору, који је састављен из свих председника одбора и још по једног члана из свију одсека. Одсеке молим да изберу по једног члана. —

Изволте чути једну интерпелацију на г. мин. финансија.

Секретар Алекса Ратарац — Чита:

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

на министра финансије

7-ог децембра 1892 год. дошло је складарских јегуља на ђумрук београдски 50 врећа у тежини 3873 килограма за Србију.

Ђумрук београдски тражио је на речену јегуљу да наплати трошарину по закону у 3873 динара у злату. Трговац од јегуље није хтео платити ову трошарину већ 10 децембра 1892 год. врати јегуљу из Београда у Фијуму натраг.

26-ог фебруара 1893 год., ова иста јегуља свих 50 врећа у 3873 килограма дошла је понова у Србију на ђумрук београдски и ђумрук београдски на исту није наплатио ниједне паре трошарине.

За то питам г. министра финансије, да ми одговори:

1, Шта је руководило ђумрук београдски да једном тражи трошарину у 3873 динара у злату а други пут да пусти речену јегуљу без једне паре трошарине;

2, Сматра ли г. министар финансије, да је овде оштећена државна каса са 3873 динара у злату;

3, Мисли ли г. министар предузимати законске мере против чиновника, који су јасне одредбе законске овде погазили и државну касу са 3873 динара у злату оштетили.

11 јуна 1893 год.

у Београду.

Арса М. Дреновац,

народни посланик

Председник — Интерпелација ова упућује се дотичном министру на одговор. —

Сад прелазимо на дневни ред а на дневном је реду пројужење дебате о трговинском уговору. Има реч г. Тајсић.

Ранко Тајсић — Врло је незгодно говорити о једном питању, у ком човек не може да стане на сигурно земљиште и да говори као специјалиста у питању, које се решава, али по важности овога уговора за нас и по његовој тежини према нишој отаџбини — јер важи за десет година као уговор један, — најпосле и са обзира на ту жудњу Аустро-Угарске за превлашћем у сваком погледу на српске земље и покрајине и народности, — ја не смем пропустити а да не искажем своје

пазоре у колико умем и да изразим своје дубоко сажаљење на овој неправди, која се чини српском племену као вајкадашњем штиту запада од источне најезде. Ја, наравно не могу, да станем на право трговачко гледиште и да детаљно говорим о уговору, јер се нисам тиме ни као науком бавио нити сам кад год какву трговину водио. Али ипак познајем нашу отаџбину и знам откуда јој и какви приходи долазе и са које стране и знам да велики део тих истиче из трговачког уговора. Пре мене су неки говорници говорили да је царина подигнута на пшеници, коју ми извозимо, као и на многим другом које чему. Нека би царина ма колико била повишена на наше производе трговцима неће донети штете, јер у колико могу да сравним артикле, махом је подигнута на оне, које ће платити произвођачи и потрошачи а не трговци, јер ће они царину одмах обрачунати и претурити на сељаке. У осталом од тога што не зависи да наша пшеница поскупни или појевтини, него зависи од тога питања како је на страни родила пшеница као и остала храна. Али ипак подигнут је ђумрук и наш раднички свет ће осетити то повишење ма и мало. Питање о подизању царине на еспане, који се увозе у нашу земљу, ту ми се чини, како ја могу да оценим, да наши делегати нису довољно стали на земљиште своје отаџбине и њених интереса, или нису могли што боље да издејствују да се бар ово поправи и наши занати и произвођачи заштите. Јер на еспане, на све прерађевине требали су подићи царину, и тим узети занате у заштиту. Све скупље и луксузне ствари: свилу, кадифу, адиџаре, разне драгулије све је то требало још дуго оптерити. Овде је ударена по тежини царина а не по вредности. Тако ја мислим, да би боље било да се на ове луксузне еспане удари дупла царина по вредности. На све прерађевине од коже и од тканине, које се уносе нама, а мање вредности, требало је такође повисити царину. Ја бих био слободан да у име народа све дупло таксирам а нарочито ко може да носи лепе ствари и да изгледа сјајан, нека плати и кити се како хоће, па квит посао. Дакле видите да је са свим мала царина на оне ствари, које би се могле да произведу у земљи нашој и тим није довољна заштита за наше занате, јер све ове простије прерађевине морале би се у нашој земљи радити и тиме према занатлијама оправдати оно, што се редовно код нас тражи за занате и занатлије наше, да не буду потиснути страном прерађевином, а сад према овом уговору остали су и опет под најездом несите економне пљачке од стране уговорнице. У колико се ја сећам још од прошле година, није ни једна скупштина нити ко од нас остао да није за наше занате на својим скуповима и зборовима тражио заштиту заната и занатлије, — а тим и унапређење произвођача, који сировину производи. И сад кад је дошао трговачки уговор, то је све изгубљено. Не могу да пропустим, а и ваља обраћати пажњу, да не свратим на ову грубу неправду учињену нашој отаџбини, а посебице занатима и произвођачима српским, што нису ни у колико заштићени а дозвољено је да се на наше жито подигне царина и оптерети. Дакле, требало је да су делегати имали боље у виду, интересе своје отаџбине по другом ако су могли а ако нису, требали су доћи натраг на шта ком Бог да. Највише пада у очи не само мени него свима, који познају терете наших трговаца од трговачке конвенције ветеринарне и неприлике нашег трговачког света, а понајвише наших трговаца марвених за стоку. Пратећи од прошле године још под старим уговором, који је десет година имао вредности, па скоро престао, колико смо муке имали са враћањем свиња и остале стоке у разним чопорима, па зато ја мислим, да би требало у ветеринарној конвенцији што боље заступити да се спровод трговачки олакша, док међу тим мени се чини, да није ни најмање обраћена пажња, ваљда и у том погледу нису могли да одоле грубој економној најезди друге уговорне стране и њеној сили. Ја мислим, да то није ни из далека на равnoj нози основано, јер као прво: други члан у конвенцији између осталог каже да у уверењу сироводном мора стајати и „порекло стоке“. Замолити г. г. делегате, да ми одговоре како ће се познати порекло стоке? — Ја ћу само да узмем пример о говедима тако нпр. говеда ужичког, ваљевског, смедеревског округа, то се

може познати, одакле је која стока — како ћу да кажем, то су обласна порекла стоке, али стоку у ужичком округу, и позоназарском сандраку и другим крајевима поред турске, апсолутно је немогуће распознати ког је порекла, т. ј. где је рођена. То је у клими, у поднебљу земље и стока је једнака и нема ни друге шаре никакве ни боје, јер су суседи па се не може ни познати ког је порекла. Тако него и стока врањског и широтског округа не може се разликовати од стоке, говеда-царибродског округа, који је под Бугарском и скопљанског вилајета, који је у Турској. То се оставља на Бога и душу онога, који ову стоку дели по пореклу и кад се прохте коме, да чини сметње, он се може тиме користити. У члану 3-ћем стоји: ако је једна стока болесна, или ако је стока сумњива да је болесна, онда се има ова стока са границе вратити, то се и да разумети.

У чл. 3 конвенције стоји и ово: ако је стока, коју марвени лекар при прелазу границе нашао буде да се смешала са болесном стоком, сумњива, може се са улазне станице натраг вратити. На тај начин може се увек спречити увоз стоке, јер се за сваку стоку може казати да је сумњива, па ову сумњиву стоку видеља друга здрава стока и та постала сумњива, и тако сумња да прелази са једне на другу стоку и сума сумарум излази, да је сва стока у Србији болесна. Дакле и овде се види да делегати нису довољно заступали интересе Србије.

Овде се може једино апеловати на част и поштење Аустро-Угарске државе и она ако буде непријатељски расположена према извесној владавини, или ако по политичким обзирима буде другчије расположена; онда ће сва наша стока бити сумњива и другог „порокла“ а не српског. Ова је страна овога уговора понајача и овде се нама може највише штете да прави, и ту човек треба да зашита наше делегате шта су они радили и да ли је то могло боље да буде, а ако није могло бити боље и опет понављам требали су доћи натраг, на шта буде, и пре би њима зашло за нокте по Србији.

Нека ми господа делегати кажу шта се код ове ветеринарске конвенције узима као доказ за „порекло стоке“. Ја то овде нигде не видим, не знам да ли тога има у каквим додацима тога уговора — протокола. Немогу да се сложим са оним говорницима, који су јутрос говорећи упоређивали Аустро-Угарску царевину од 40.000.000 становника са нашом државом која броји 2.000.000, па због тога да се није могао бољи уговор да добије.

Ја мислим, да у овом погледу не може бити никаква упоређења кад се има на уму какав положај и права има свака држава у Европи у својим међународним односима, јер свака држава у овоме погледу стоји са другом на равnoj нози. Међутим, ако је у овом случају са Србијом другаче, ја би онда пре пристао да водимо економски рат, па ћемо видети ко ће коме пре да затреба. Мени си чини да би пре закукали од глади они, којима треба леба и меса, него они којима требају разне драгулије и финија тканина са разним накитима и сијајом, пошто би смо се насигурно и српском тканином могли одевати. Ја не могу никако дакле да се сложим с тим, да неможемо да водимо економски рат, јер свакако држим да то можемо да чинимо онако исто, као што су наши претци у сукненом оделу водили крвави рат и ослободили ову земљу.

Господин Новаковић кога ја, као образована човека поштујем, врло је лепо наговестио да за ових последњих 10 год. није се ништа радило, него се трпао пројект на пројект и све је остало само тако написано и неизвршено, и даље наговести, да се у целом свету већ напушта освајачки крвави систем, а по степену прелази на економски рат. Све то ставља он на терет нашој неспреми за ово време при закључењу овог уговора, али не ставља на терет онима, који су за ово доиста криви. Од 1882 год. до данас 10 је година и већ је једанајеста, требало се спремити а имало се и времена за то, те да дочекамо на јакој финансијској нози овај уговор. То се није учинило, већ шта више владавина чијем режиму припада и г. Стојан, стараше се, да дуг гомила и остала недела у земљи врши за 6—7 година. А пропустила је да створи повољније

земљиште за ову конвенцију а и остале наше говоре. Та дакле неприлика не може да се приписује у опште свима него искључиво владавини, која ју је започела.

Ја најзад, молим госпoду делегате да ми објасне, не за саму конвенцију него и за уговор зашто је овако? и ако се није могло повољније радити зашто су на ово пристали. Ја знам шта је овај уговор и знам да га ми морамо пријети у целини или одбити. Овака тешка погрешка треба за будућа времена да нам послужи за поуку, да други пут створимо боље прилике за стварање уговора.

Овај уговор, какав је смем слободно рећи бољи је од оног прошлог.

Неки од госпoде говорника поменуо је, да је влада имала на уму наше финансије прилике, те да је гледала, да што више прихода отуда има, па то је и намера уговорима, у опште да се дође до већих прихода и да се заштити своја индустрија, међутим ја држим да она и мора да има то на уму, јер ми морамо да одујемо дуге, које имамо. Ми дакле морамо да имамо новаца према нашем финансијском стању и ја нарочито то овом уговору замера што није већма теретно ове скупе — луксузне светске ствари, а што више заштитно занате.

У осталом ја ћу са мирном савешћу гласати за уговор, јер имам уверења да ће наша влада у будуће старати се, да спремија изађе на сурет оваким приликама, — и умети сваку нанету хотимичну повреду од стране уговорнице одбити достојно, оним начином, којим и они почну.

Владин повереник Милован Миловановић. — Ја ћу овог пута да одговорим на неколико примедба, које су пале против уговора у току југрошње дебате, као и сад од поштованог господина Ранка Тајсића. У исти мах покушаћу да дам објашњења на неколико питања, која су у току дебате стављена. Пало је много примедба. Све те примедбе далеко су од тог, да имају један исти смисао, и један исти смер, и шта више, може се рећи, да су оне толико супротне једна другој, да се управ међу собом побијају. Једино у погледу ветеринарске конвенције већина говорника слаже се у мишљењу, да је она неповољна и да не даје гаранције нашем извозу. Али разуме се да сви говорници не иду толико далеко колико су поједини изузетно отишли, тврдећи неправедно и без икакве основа, да ова ветеринарска конвенција не даје ни онолико гаранције нашој сточној трговини колико је то давала стара конвенција. Господин Рајевић је чак дао овој конвенцији оно обележје, које у пуној мери заслужује баш конвенција од пре 10 година. Он вели, да је по садашњој ветеринарској конвенцији Аустро-Угарској остављано на вољу да са нашим сточним извозом чини што хоће, да га допусти или не, да су тако рећи све погодбе у њој потестативне — за Аустро-Угарску. Међутим оно што г. Рајовић без основа тврди за ову ветеринарску конвенцију, може се применити од речи до речи за конвенцију од пре 10 година. Ветеринарска конвенција од пре 10 година има много одредаба, којима се чине важни уступци Србији и гарантују њеном сточном извозу разна права. Али у чл. 5 стоји то, да Аустро-Угарска кад нађе за потребно, кад мисли да то захтевају њени трговачки интереси, може обуставити наш сточни извоз. Тога је дакле било у прошлој конвенцији, али у овој, која се сад подноси Народној Скупштини нема тога.

Систем ветеринарне конвенције, која се сад поднаша Народној Скупштини у овоме је:

Сточне болести, сточне заразе, које се све обухватају именованом епизотија, подељене су у две групе. Једне од њих дају право суседној монархији да потпуно забрани извоз стоке из Србије у Аустро-Угарску. У тај ред долазе само две врсте болести: говеђа куга и т. зв. болест лунгенсајхе (lungenseiche), која до данас није констатована у Србији. Друге врсте заразе, као што су шап, устобоља никако не дају права Аустро-Угарској да може спречити извоз стоке из Србије у Аустро-Угарску. По старој ветеринарској конвенцији Аустро-Угарска

је могла то учинити кад год је хтела, кад год би се појавио шап и устобоља. Сад пак у том погледу са свим је друга погодба у уговор унесена. Данас устобоља и шап дају једино право Аустро-Угарској да врати онај транспорт, у коме се га болест код стоке појавила или који је основано осумњичен за такве болести. То је јасно, чисто, утврђено у новој ветеринарској конвенцији.

Са овим у вези стоји примедба, коју је ставио г. Ранко Тајсић. Г. Тајсић пита, како ће се разликовати порекло стоке, јер по новој ветеринарској конвенцији може се извезити само стока пореклом из Србије. Г. Тајсић се у томе буни, мешајући порекло стоке са расом, а то су две са свим различне ствари. Једно је раса стоке, а са свим је друго порекло стоке. Порекло стоке доказује се сточним пасошем, у коме се тврди да је стока подигнута у Србији. Стока може бити ма какве расе само главно је да је она пореклом из Србије. Раса стоке не стоји ни у каквој вези са овим сточним пасошем. Пасошем се доказује, је ли стока из Србије и они транспорти, који имају уредан пасош, могу се извезити из Србије у Аустро-Угарску, ако нису заражени никаквом болешћу.

Било је још многих других примедба против ветеринарске конвенције. Ја се нећу на те примедбе враћати с тога, што је поштовани посланик др. Лаза Илић на њих јутрос врло добро одговорио. Једино ћу још да одговорим на питање, које је управљено од стране Вукашина Петровића односно смисла чл. 3 и чл. 6 у закључном протоколу. Г. Вукашин Петровић питао је да одредбе у тим двама члановима стоје у супротности једна према другој. То ни у колико није случај. Одредба члана 3 односи се на једну ствар, а одредба чл. 6 односи се на са свим другу ствар.

У чл. 3 или тач. 3 закључнога протокола говори се о транспортима сточним, које би трећа каква држава преко земљишта једне уговорне стране хтела да унесе на земљиште друге уговорне стране. У тач. 6 пак закљ. протокола говори се о транспортима сточним, који се преносе из једне уговорне државе преко земљишта друге уговорне државе у трећу државу. То су две ствари разнолике једна од друге. Толико о ветеринарској конвенцији

Сад да пређем на трговински уговор. У погледу трг. уговора обраћала се пажња и на економну и на финансијску страну питања, која су расправљена у овом уговору. Већина госпoде посланика слаже се у томе, да су финансијски интереси доста добро заступљени у овом трг. уговору. Г. Андра Борђевић ишао је тако далеко да је чак пребацивао делегатима, што су сувише велику пажњу обратили на финансијске интересе и што су њима жртвовали економске интересе. На против г. Вук. Петровић указао је у погледу финанс. стране на неколике недостатке.

Г. Вук. Петровић најпре је говорио о трошарини и у погледу трошарине он налази, да смо се ми обавезали на оно на што се друге државе обично не обавезују у трг. уговорима. Питање о трошарини начелно је расправљено чл. 10 уговора. У чл. 10 уговора то питање регулисано је између Србије и Аустро-Угарске овако исто, као што се оно регулише у опште по свима трг. уговорима. А на име да свака држава уговорница има права да удари трошарину на извесне артикле, који се по опште усвојеним правилима сматрају као трошарински предмети, под погледом да на исте артикле произведене својој земљи удари исту трошарину. У закључ. прот. ми смо добили нешто више но што се обично даје трг. уговорима: ми смо добили право, да ударимо трошарину и на оне артикле, које не производимо у својој земљи. Такве трошарине која се може у неколико сматрати као додаток царини изузетно су Србији одобрене. И с тога се не може замерити што је се у исто време одредило, до које се границе може подићи таква изузетна трошарина на предмете, који се у Србији не производе.

(Наставиће се)